

Venner for livet

Fortellinger og fakta om
døveskolen i Norge frem til 1960

Venner for livet

Lek i sneen ved Skådalen døveskole i 1946. Foto: Leif Ørnelund, Oslo Museum

Fortellinger og fakta om
døveskolen i Norge frem til 1960

Ansvarlig utgiver: Nedre Gausen kompetansesenter

Redaktør: Elisabeth Nilsen

Kontaktinfo

e-post: nedre.gausen@statped.no

tlf.: 33 09 91 00

Redaksjonen:

Elisabeth Nilsen og Elisabeth Mikkelsen

Prosjektide og prosjektleder: Oddveit Irene Haugen

Innsamling og systematisering av data og bilder,

medforfatter til faktakapitlene: Reidun Therkelsen Tveit

Forfatter av novellekapitlene: Kjersti Wold

Illustrasjoner av Tom Zeiffert

Rettigheter: 2012 © Nedre Gausen kompetansesenter

Innholdet i denne utgivelsen kan ikke publiseres uten samtykke fra

Nedre Gausen kompetansesenter og andre rettighetsinnehavere.

Design av boken er utført av Øyvind Therkelsen, Unizon, no AS

Kontaktinfo: post@unizon.no, mob: 92087575.

Trykk: Kolofon, Danmark

Papir: 130g silk

Omslag: 150g silk over 2.4mm card board.

Utgitt august, 2012

ISBN 978-82-998998-1-9

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1

De første årene - fakta frem til 30-tallet 5

Kapittel 2

Hemmelig og litt ulovlig - fortelling fra 30-tallet 15

Kapittel 3

Fakta fra 40-årene 32

Kapittel 4

Å holde rundt begge to - fortelling fra 40-tallet 40

Kapittel 5

Fakta fra 50-årene 50

Kapittel 6

Frøken Ingebjørg Detektiv - fortelling fra 50-tallet 62

Kapittel 7

Fakta fra 60-årene 74

Kapittel 8

Hvis bare Marte kommer - fortelling fra 60-tallet 82

Øverst: Kristiania off. skole for døve ca. 1920 (senere Skådalen skole).
Foto: Ukjent fotograf, Oslo Museum.

Til.: Karneval på døveskolen i Trondhjem i 1915.
Foto: Norsk Døvemuseum/ Trøndelag Folkemuseum.

Fire jenter ved hagen til døveskolen (Gulbygget) i ca. 1913. (Døveskolen i Trondhjem). Foto: Norsk Døvemuseum/ Trøndelag Folkemuseum.

Kapittel 1

De første årene

Du som leser denne boka er kanskje döv, eller du kjenner noen som er døve.

I denne boka kan du få vite mer om hvordan døve elever hadde det før i tida.

De fleste døve foreldre, besteforeldre og oldeforeldre i dag hadde sin oppvekst på internatskoler for døve.

Er du döv elev i dag, går du kanskje på skolen der du bor, uten daglig kontakt med andre døve. Men du kan reise noen uker hvert år til en døveskole, for å treffe andre i din situasjon.

En gang fantes det døveskoler der det myldret med elever i skolegården. De som gikk på skolen, bodde som regel der, og de kunne komme fra steder så langt unna at de bare fikk reise hjem én gang i året.

Det har skjedd mange store forandringer i Norge de siste tretti årene, de siste femti årene, de siste hundre årene. Alle har blitt berørt av disse forandringene. Det gjelder både hørende og døve. Skolene har blitt annerledes, lærene har blitt annerledes og det å være barn i dag er veldig forskjellig fra å være barn da besteforeldrene dine var små. I denne boka skal vi dra på tidsreiser tilbake til døve mennesker som levde for lenge siden. Aller først skal vi dra riktig langt tilbake, nærmere bestemt to hundre år, til en sensommerdag i 1810.

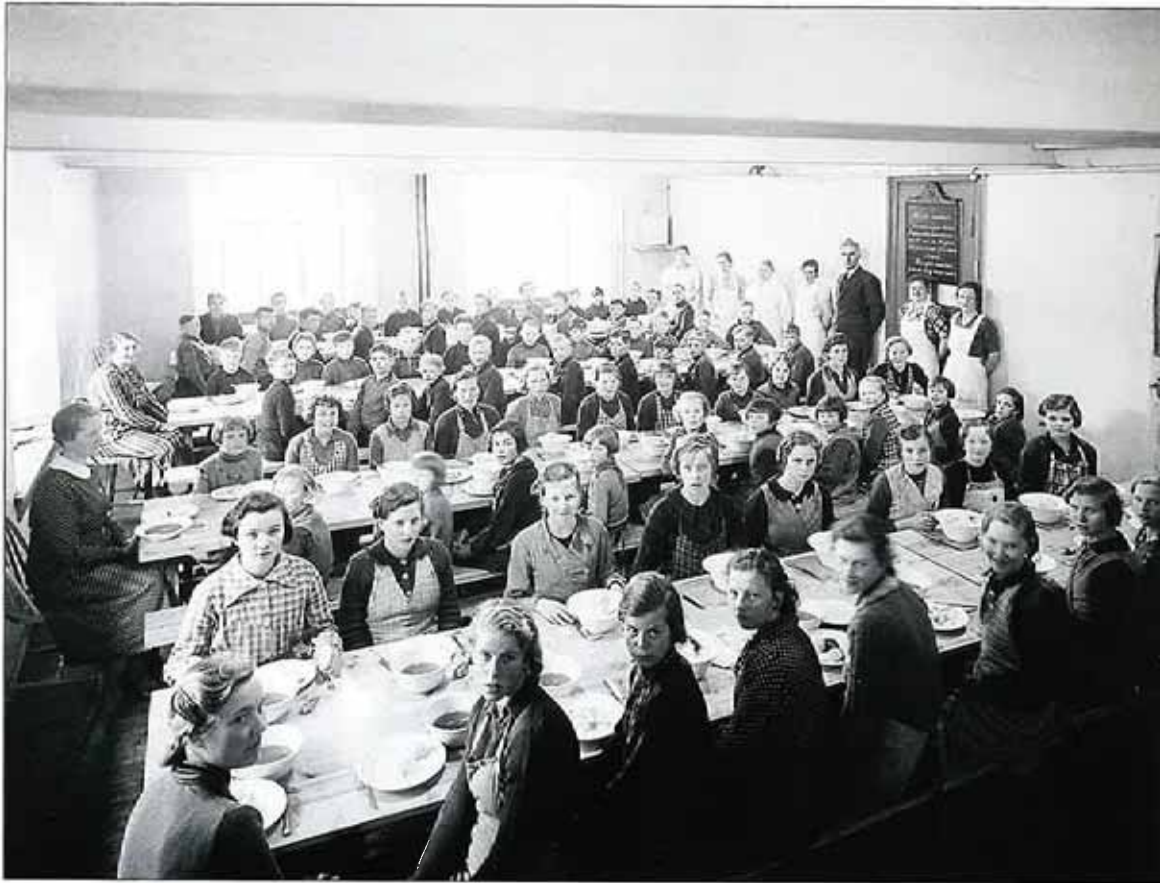
Da sto det en ung gutt på dekket av en båt som seilte ut Trondheimsfjorden. Hans reise skulle komme til å bety mye for døve mennesker i Norge.

Den unge guttens navn var Andreas Christian Møller. Han var 14 år, og det var første gang han var om bord på en stor seilskute. På land sto moren og faren hans og alle søsknene og vinket farvel. Det kan være at de gråt en skvett, for det var lenge før de skulle få se Andreas igjen. Han skulle reise helt til København. Og der skulle han være i flere år. Andreas var den første nordmannen som fikk gå på døveskole.

Grunnen til at han reiste til Danmark var selvsagt at det ikke fantes noen døveskole i Norge. I 1770 hadde verdens første døveskole blitt startet i Frankrike, og der ble det undervist på tegnspråk. I Tyskland derimot mente man at døve ikke skulle bruke tegn, og de utviklet talemotoden på deres første skole som kom noen år senere.

Lek i skolegården i 1938.
(døveskolen i Trondheim).
Foto: Schrøderarkivet,
Trøndelag Folkemuseum.

Men som eneste land i hele verden ble det i Norge startet en skole av en som selv var døv.

Grunnleggeren var en skomakersønn fra Trondheim. En mann, som i ung alder, hadde våget seg ut i den store verden og kommet hjem med ny kunnskap.

Det var Andreas Christian som i 1825 startet Trondhjems Døvstumme Institutt.

På denne døveskolen skulle man bruke tegnmetoden. Da kunne elevene raskt oppfatte det som ble fortalt, og det ble lettere å lese, skrive og forstå.

I begynnelsen var det bare syv elever på skolen, men allerede i løpet av det første året økte antallet elever til 20. Og året etter åpnet man for elever som kom fra steder langt unna. Da måtte skolen både ha sovesaler og spisesal for nå skulle barna bo der, og døveskolen var blitt en internatskole.

Spisesalen i 1938 (døveskolen i Trondheim).

Foto: Schrøderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

Andreas Christian Møller startet Trondhjems Døvstumme Institutt i 1825.

Foto: Norsk Døvernuseum/ Trøndelag Folkemuseum.

Over: Lærerinne med elever i Rødbygget i 1915 (døveskolen i Trondhjem). Foto: Norsk Døvemuseum/ Trøndelag Folkemuseum.

Over: Skolegutter ved Rødbygget i ca. 1935-1936 (døveskolen i Trondhjem). Foto: Halvor Ivar Greftegreff, Norsk Døvemuseum/Trøndelag Folkemuseum.

Øst: Statens døveskole i Holmestrand i 1936. Foto: Norsk Døvemuseum/ Trøndelag Folkemuseum.

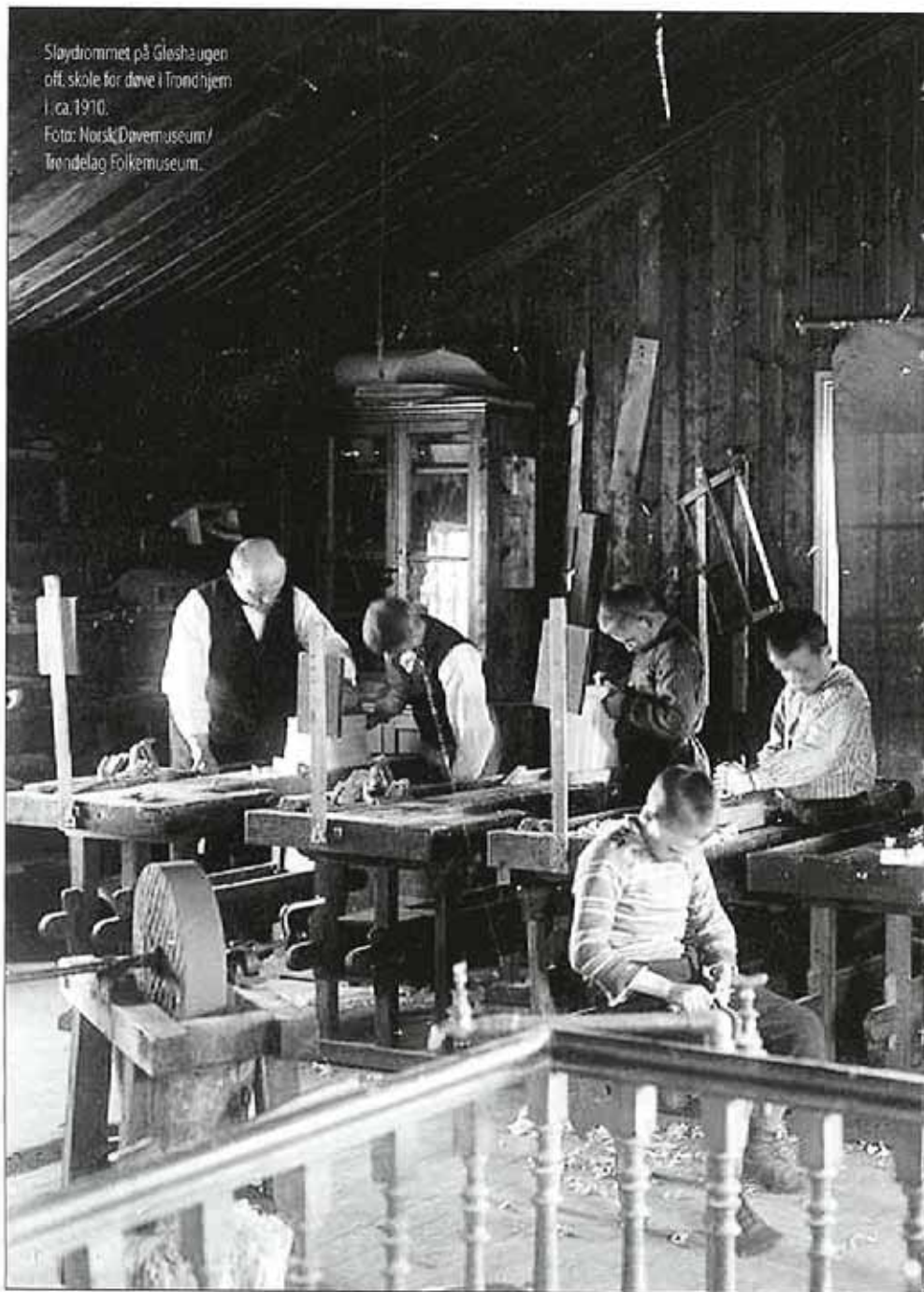

kolen i Trondheim),
lag Folkemuseum.

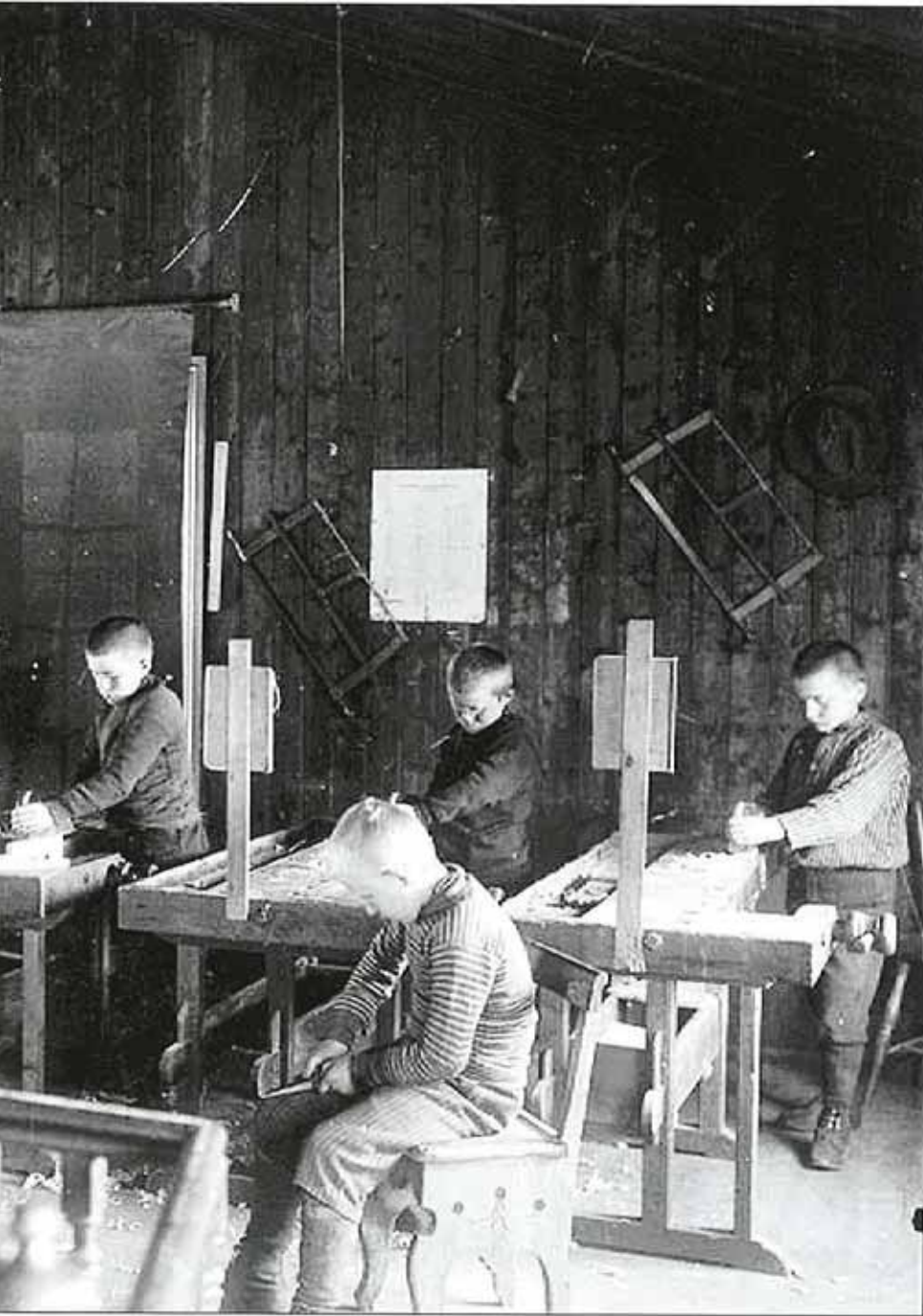
Under: Undervisning i Gulbygget i 1938 (døveskolen i Trondheim)
Foto: Schrøderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

Sloydrommet på Gleshaugen
off. skole for døde i Trondhjem
| ca. 1910.
Foto: Norsk Døvemuseum/
Trøndelag Folkemuseum.

Tegnspråket kunne blomstre mellom døde elever og døde ansatte. Da Andreas Christian Møller som gammel mann sluttet som døvelærer hadde det blitt døveskoler også i Christiania (Oslo), Bergen og Kristiansand.

Det kan hende han av og til tenkte på den gangen han som helt ung gutt hadde reist hjemmefra for å ta med seg tegnspråk og utdanning tilbake til døve i Norge.

Men det han nok ikke ante, var at det på norske døveskoler skulle bli så mye uenighet om hva som var best: Tegnspråk eller talemetoden?

Sovesal i Gulbygget i Trondheim i 1938.
Foto: Sverresborg, Trøndelag Folkemuseum.

Hvis du selv er døv eller kjenner noen som er døv, vet du at i dag kan elevene velge tegnspråk som førstespråk på skolen. Men i lange perioder var det talemotoden som ble brukt på norske døveskoler. I disse periodene måtte elevene lære å munnnavlese, og det var forbudt å bruke tegnspråk i klasserommene. Ja, det hendte at lærerne slo elevene med pekestokken hvis de så at de snakket med hverandre på tegnspråk.

Nå skal du få bli med tilbake i tid og møte barn og ungdom på døveskoler her i Norge. Mye er annerledes, men en del vil du sikkert også kjenne igjen. Det heter seg at menneskets hjerte til alle tider er det samme. Det betyr at følelsene våre i dag er ganske like menneskenes følelser for tusen år siden. Vi merker når vårt eget hjerte banker. Enten vi er veldig glade, veldig redde, veldig usikre eller - som noen i denne boka er - veldig forelsket.

For å lage disse historiene har vi fått hjelp av mennesker som har gått på døveskoler fra 1930 tallet og frem til 1970 tallet. De har fortalt oss om sine egne erfaringer. Noen episoder har vært triste, men mange har også vært glade og morsomme.

Men heng på, nå drar vi tilbake til 1930-tallet ...

Milanokongressen
Året 1880 er viktig i døves historie. Da ble det holdt en stor kongress for døvelærere i Milano i Italia. Dit kom det lærere fra hele verden. Fra Norge kom Hedvig Rosing. Hun var døvelærerinne. Kongressen ble viktig for døve i hele verden fordi det ble enighet om at talemotoden var best for alle døve elever.

T.v.: Rødbygget i Bispegata i Trondhjem ca. 1915.
Foto: Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

Midten: Holmestrand Døveskole. Ukjent årstall
Foto: Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

Nederst: Skådalen off. skole for døve overtok denne bygningen etter Sophies Minde sykehus i 1920. Foto: Johannes Holmsen, Oslo Museum

Kapittel 2

Hemmelig og litt ulovlig

Fortelling fra 30-tallet

1

Det er fortsatt tidlig på høsten. Bladene på de store eiketrærne utenfor døveskolen har ennå ikke begynt å skifte farge. Gunnar vet at både han og trærne skal gjennom en lang periode frem mot jul. Først skal bladene bli gule og oransje før de faller mot bakken og forvandles til våte, brune flak. Deretter skal grenene stå nakne og sorte en stund. Men når den første snøen kommer, lett og fin som melis, vet Gunnar at det nærmer seg. At det nærmer seg hjemreise og gjensyn med far og mor.

Gunnar er ti år. Nei forresten, ti og et halvt. I dag har han våknet spesielt tidlig. Han har en uro i kroppen. Nei, en spenning. En kriblende maurtue som sprer seg fra magen og ned i beina. Det er umulig å ligge rolig. Han har reist seg i senga på sovesalen. Nå står han og ser ut av vinduet. Det er umulig å sove lenger, for i dag skal han og Sivert gjøre noe sammen. Noe som er hemmelig og kanskje litt ulovlig.

Akkurat hva de skal gjøre, vet ikke Gunnar ennå. Men det har noe å gjøre med den tykke tråden han fant i kjelleren i går. Noe på H og Y. HY ... Gunnar legger hånda foran munnen og kjenner på bokstaven H. Han har øvd mye på H sammen med læreren. HY - hyss. Var det hyssi?

Med det samme kjenner Gunnar en svak dirring. Er det trikken? Han lener seg mot vindusglasset og ser mot svingen i enden av gata. Ja, helt riktig, der kommer trikken kjørende. Gunnar er fornøyd. I år har han vært så heldig å få seng under ett av de tre store vinduene. Da kan han følge med på hva som foregår utenfor.

Han ser seg rundt i rommet. Det er ikke nødvendig å telle sengene, Gunnar vet at det er 31 gutter på sovesalen dette skoleåret. Er det flere som er våkne? Et par gutter ligger med øynene åpne, men de andre ser ut til å sove ennå. I senga

borte ved døra ligger en liten, tynn førsteklasing. Det er Peder. Hva? Sutter han på tommelen?

Gunnar husker hvor liten han selv følte seg da han kom til døveskolen. I halvannet døgn hadde han og foreldrene vært på reise, og de hadde overnattet ombord på den store båten. Da de steg inn porten til skolen, kom mange barn løpende mot dem. De løftet to fingre mot ørene og pekte spørrende på Gunnar. Han skjønnte ikke hva de mente og gjemte seg bak moren. Nå vet han at de spurte om han var døv.

Døv? Gunnar visste ikke at det fantes et ord for det. Han visste heller ikke hva det betydde å være døv. Han hadde skjønnet at det handlet noe om det som skjedde når andre mennesker beveget munnen. Det kom noe ut som han ikke fikk med seg. Gunnar må nesten le, tenk så mye han har lært de siste tre årene. Særlig Sivert har han lært mye av. Han er så god i tegnspråk. Men hva er det de skal gjøre sammen, mon tro? Hvor ulovlig er det?

Sivert hadde begynt å snakke om det i går, det var ett eller annet med etter at det ble mørkt. Noe de skulle gjøre på kvelden. Men så hadde Clåus dukket opp. Han går også i syvende, og det var tydelig at han hadde lyst til å bli med på det Sivert foreslo. Det var ett eller annet med å binde tråden til noe og så ta den gjennom et hull. Clåus hadde blitt veldig ivrig og nærmest brøytet seg foran Gunnar. Det hadde vært vanskelig å se hva de snakket om. Men ett ord hadde han oppfattet: Hemmelig.

Hvis noe er hemmelig, er det vel ofte ulovlig, eller er det ikke?
Gunnar kjenner at mautua kribler ekstra i kroppen. Åjsann, han må visst på do.

2

Å gå på do var noe av det Gunnar gruet seg aller mest for i begynnelsen på døveskolen. Han var vant til utedo hjemmefra, men der var det aldri noen som stengte døra fra utsiden. Det skjer rett som det er på døveskolen. Noen sier at det bare er tull og guttetreker, men Gunnar synes det er forferdelig å bli stengt inne. De første gangene begynte han å sparke vilt i døra, og da de store guttene på utsiden omsider åpnet, sto de der og lo.

Dumskaller, tenker Gunnar. Det er et ord han har lært av Sivert. De er noen skikkelige dumskaller, de som erter andre på den måten. Heldigvis ble flere av de store guttene konfirmert i sommer og har sluttet på skolen.

Gunnar aker seg ut av senga. Han trekker på seg klærne i full fart. Det begynner å haste nå. Vil han trenge papir? Ja, kanskje. Best å ta det med. Ute i gangen setter han kurs for søppelbøtta. Hvis han er heldig, er det avispapir der. Nede på guttedoen ligger ikke papiret klart sånn som på jentedoen. Nei, guttene må plukke med seg papir der de kan finne det.

Sara har fortalt at rike folk i byene har do inne i huset sitt. Skinnende, hvite doer med vann i. Laget av porselen, akkurat som tallerkener og kaffekopper. Sara har sagt at de har eget dopapir også. På rull. Rent, hvitt papir, som ikke har vært brukt. At det går an ... Gunnar roter nede i søppelbøtta etter avispapir. Om han blir rik en gang, skal han kjøpe sånne doruller.

Heldigvis, under en eske av papp finner han en halv avis, han stikker den under armen og løper ned trappene. Nå må han virkelig skynde seg.

Den klare morgenlufta slår mot ansiktet idet han forter seg over skolegården. Det er ingen å se. Ikke vaktmesteren en gang. Gunnar har ikke klokke, men han regner med at det er tidlig. Hvis han er heldig, er det ingen andre på guttedoen.

For sikkerhets skyld kikker han under alle de fem svingdørene. Det er ledig i alle båsene, takk og pris. Han haster inn på den ene sittedoen og låser døra med den rustne jernkroken. Ååååh, det er kaldt å sette seg. Men dette er jo bare småtteri, han vet at midtvinters er det som å sitte med rumpa bar på et isflak.

Men i all verden! Plutselig skyter en hånd inn i sprekken under svingdøra. Den famler seg frem som om den leter etter føttene hans. Gunnar løfter øyeblikkelig

ben. Hva er det som skjer? Er det noen som vil plage ham? Kan det være Claus? Kan Claus ha blitt sur fordi det ikke var han som fant den tykke tråden? Kan det være at han vil skremme Gunnar? Skremme Gunnar til han begynner å sparke i døra igjen.

Gunnar kan se for seg hva Claus vil si til Sivert: Vi kan ikke ha med oss Gunnar, han er altfor liten og lettskremt.

Gunnar biter tennene sammen, det strammer i magemusklene. Men ikke snakk om at han vil sette føttene ned igjen. Hånda der nede fortsetter med å lete. Som en stor, tykk edderkopp farer den rundt på gulvet. Kravler og leter over plankene. Men Gunnar holder ut og brått trekker hånda seg ut igjen.

Puuh. Han klarte det. Dette skal han jammen fortelle til Sivert.

Gunnar leker at Sivert egentlig er storebroren hans. Han er tre år eldre og veldig sterk. Han klarer å stå nederst i en pyramide med en gutt på hver skulder.

Dessuten lærer Gunnar så mye av ham. I timene er det ikke lov til å bruke tegn, og læreren skriver og sier så mange ord som han ikke skjønner. Men etterpå spør Gunnar Sivert om hva ting betyr, for Sivert er god på tegnspråk, og da, plutselig, skjønner Gunnar nye ord.

Dumskalle, skal han si til Sivert. Det var en dumskalle som tullet nede på guttedoen i dag.

3

Alle morgener er helt like på døveskolen. I alle fall fra mandag til lørdag. På søndagene får de sove litt lenger. Etter at de har blitt vekket, må de vaske seg og kle på seg. Deretter må de stille seg ved sengene og be morgenbønn.

Gunnar spurter opp trappene og rekker akkurat å folde hendene. Det er en av assistentene som leder bønnen. I dag er det hun nye med lyst hår og fregner. Hun virker snill. Men aller best liker Gunnar frøken Berg. Hun har så myke hender. Det er akkurat som hun har silke i håndflatene, og han misunner jentene som har langt hår og får laget flettene sine av frøken Berg.

De avslutter med Amen, og så skal alle gå, ja, gå, ikke løpe. – Gå, ikke løpe! Den nye assistenten lager tydelige munnbevegelser. – Gå, ikke løpe ned i matsalen. Der må alle ta på seg hvert sitt spiseforkle. Det er viktig å ikke søle, det har Gunnar lært fra første skoledag. De får bare nyvasket tøy én gang i uka. Han håper forresten at han kan arve den strikkegensenen Sivert brukte i fjor. Da vil de på en måte bli enda mer brødre.

Gunnar kjenner at han er sulten, men de får ikke begynne å spise ennå. Gulosten er satt frem og skålene med syltetøy, men neida, ingen får lov til å forsyne seg. Alle ser mot husmor, det er hun som er sjefen på kjøkkenet og i spisesalen. Nå står hun foran langbordene og ser om elevene sitter ordentlig. Alle skal være rett i ryggen og ha hendene foldet på bordkanten.

Gunnar gløtter bort på det andre guttebordet. Der sitter Sivert. Side om side med Claus. Nå løfter Claus hendene og sier noe til Sivert. Husmor sender ham et strengt blikk, og Gunnar vet at nå venter de bare på at Claus skal sitte ordentlig.

Gunnar betrakter stålkruset foran seg på bordet. Snart vil det bli fylt med kald, deilig melk. Å fytti, så sulten han er. Han kikker bort på det andre guttebordet igjen, og i samme øyeblikk ser Sivert på ham. Sivert smiler og blunker. Gunnar kjenner at han blir glad. Noe smelter inni ham. I dag skal vi gjøre noe morsomt sammen, tenker han. Hemmelig, men sikkert ikke veldig ulovlig.

4

Det blir ikke tid til å treffe Sivert før i friminuttet, for etter frokost og takkebønn må alle elevene stille opp. Pent, på rekke og rad. Gunnar gruer seg alltid for den forferdelige oppstillingen.

Det er viktig å stå stille og stram og på riktig plass. Elevene er plassert etter høyden med de minste foran. Gunnar har fast plass foran Sara. Hvis Gunnar vokser fortere enn henne, må de bytte plass.

Han husker hvor redd han var for oppstillingen i begynnelsen, og spesielt for bestyreren som alltid kommer for å se om de står rett. Han har på seg den samme mørke dressen hver dag, og han går langsomt forbi klasse for klasse og ser morskt på elevene. Hvis noen ikke står riktig, blir de tatt ut av rekka og får kjeft.

Under armen har bestyreren en bok med svarte permer. I den skriver han opp de som ikke oppfører seg ordentlig. De får straff, og han sender et sint brev hjem til foreldrene.

Bestyreren har kommet frem til Gunnar sin klasse. Han går sakte og vurderer hver elev fra topp til tå. Brått stopper han rett ved Gunnar.

Gunnar holder pusten. Han er ikke et menneske lenger, han er en linjal, en aldeles fryktelig rett linjal. Bestyreren må da se det, at han er rettere enn en pekestokk, rettere enn en flaggstang. Puh, der tar bestyreren et skritt bak ham i rekka. Det er en av de andre som står urolig og får kjeft. Gunnar kan puste ut igjen.

Ett minutt senere marsjerer alle til hvert sitt klasserom. Læreren foran, og linjalbarna bak.

Etter hilsen og morgenbønn er det tid for taletrening. Lærer Iversen setter seg på en stol foran barna og legger hånda mot halsen. Men brått skvetter han til og ser mot døra. Det må være noen som har banket på. Døra åpnes utenfra og Gunnar får et glimt av den mørke dressen. Å nei og nei, ikke bestyreren igjen. Alle elevene kommer seg på bena i en fart. Alle står stramt ved pulten sin og hilser. Alle må hilse. - God dag.

De har øvd på å si god dag siden første klasse, men fortsatt er G vanskelig. Nå har tydeligvis bestyreren kommet for å undersøke om de gjør fremgang. Lærer Iversen ber dem om å sette seg, og han hever pekestokken. Den han peker på, må gjenta det Iversen sier. De må kjenne på halsen at de får riktig lyd og rytme i stemmen.

Bestyreren har stilt seg bak i klasserommet. Gunnar kjenner øynene hans som to pilspisser i nakken. Nå er det viktig å følge godt med. Nå må han ha blikket festet på Iversen og munnavlese riktig.

- I dag er det o..dag, sier læreren. - Gjenta dere! Gunnar strever med å forstå

alt. Sa han onsdag eller torsdag? Det er så lett å blande, de er jo så like. Gunnar oppfanget O-en, men brukte Iversen tungespissen før O? Da blir det i tilfelle torsdag. Gunnar titter forsiktig til siden. Bruker Sara tunga først?

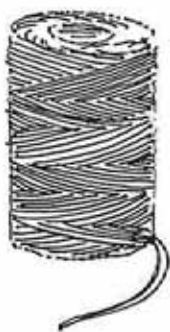
Bang! Pekestokken smeller i pulten. Gunnar rykker til, det dirrer i overkroppen. Lærer Iversen stikker ansiktet helt opp i Gunnars ansikt. - Se på meg, ikke på Sara!

Litt senere er det Saras tur til å gå frem til kartet. Hun skal si navn på land i Europa. Det er deilig når læreren velger Sara, for hun sier ikke så mange feil. Hun forstår så lett.

Iversen rekker henne en åpen bok. Nå er det tid for å lese. Han ser strengt på de andre. Alle må avlese nøye hva Sara sier, for etterpå vil han be dem om å gjenta. Gunnar liker å se på Sara, men han strever med å forstå henne her inne i klasserommet. Ute er det lett, for Sara er god i tegnspråk.

Stakkars Sara, Gunnar ser at hun er sliten. Det er selvsagt ekstra vanskelig når bestyreren står og følger med. Læreren holder henne i hånda, og hver gang Sara leser feil, rykker han til. Sist gang Gunnar leste, fikk han åtte rykk. Huff, han kjenner ennå pilespiss-blikket til bestyreren. Hva er det Sivert og Claus har planlagt? Tanken på å bli skrevet opp i den svarte boka, gjør Gunnar helt uvel. Skal han trekke seg? Skal han si til Sivert at han ikke blir med likevel?

I det nest siste friminuttet kommer Sivert og Claus løpende mot ham. De virker oppspilte. Nå har de fått sjekket det, sier de. Sjekket hva? Hullet, sier de. Hva slags hull? Gunnar skjønner ingenting. Det er et lite hull i døra inn til rommet der nattevakta sover. Nattevakta? Gunnar skjønner mindre og mindre. Et kvisthull, forklarer Sivert. Det har vært en liten bit av en grein i planken, men den har falt ut, og nå er det et hull der, og igjennom det hullet skal de trekke HYSS ... Gunnar anstrenger seg alt han kan, men blir nødt til å finne frem papirlappen og blyanten han alltid har i lomma. Han ber Sivert skrive.

Hyssing, skriver Sivert. Akkurat N + G på slutten. Sivert holder en finger mot et nesebor for å vise lyden. Javel, Gunnar nikker, så det er navnet på tråden. Men hva skal de egentlig gjøre med den hyssingen?

Claus ler og sier at de skal binde den fast i dyna til nattevakta.

Gunnar ser fra Claus til Sivert.

- Så trekker vi hyssingen ut gjennom kvisthullet, sier Sivert.

- Og så drar vi dyna av nattevakta! fortsetter Claus.

Dra av nattevakta dyna, men det må da være ulovlig?

Men han rekker ikke å spørre før de løper igjen. Han kan se på måten de nesten gnir skuldrene mot hverandre på at dette har de lyst til å gjøre.

Men ...

Gunnar er full av spørsmålstegn. Nattevakta har jo rom i tredje etasje. Der får ikke elevene lov til å være. Hva er ordet igjen for noe som er vanskelig og dumt på samme tid? Trøbbel, slår det han. Dette lukter trøbbel.

6

Etter middag og en time med leksearbeid, klatrer Gunnar opp i det største treet i skolegården. Han føler seg både urolig og litt trist og litt spent samtidig. Er det mulig å ha så mange følelser i seg på likt?

Han klatrer nesten helt til topps før han rigger seg til rette. Han ser på bladene rundt seg og tenker at de først må bli gule og oransje før de blir til brune flak på bakken. Deretter skal de stå sorte og nakne en stund før snøen kommer ... Tenk om han og Sivert og Claus blir tatt, og bestyreren skriver et sint brev til foreldrene til Gunnar og forteller om hvor uskikkelig han er.

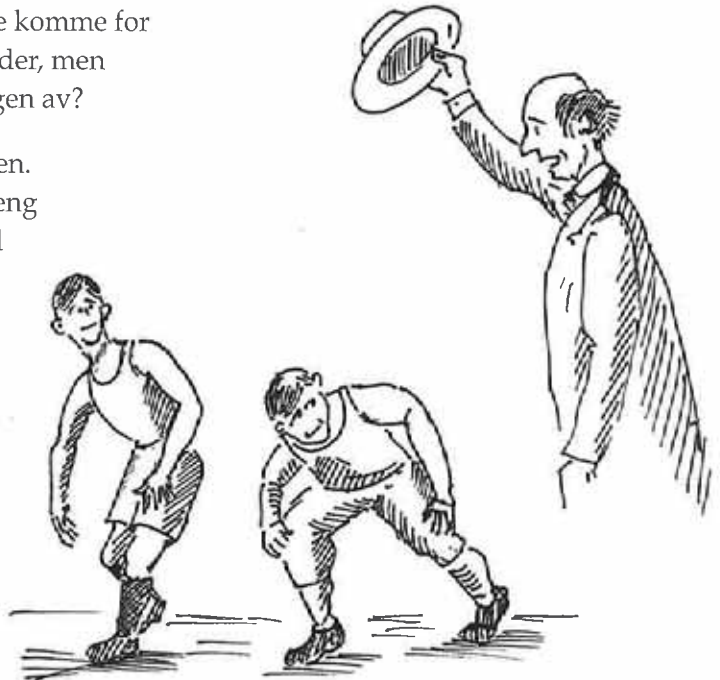
Kanskje det er best å trekke seg? Det er ikke for sent, han kan si til Sivert og Claus at de kan få hyssingen og gjøre med den hva de vil.

Plutselig kjenner han en dirring opp langs trestammen. Selvsagt. Trikken. Han strekker hals og ser den runde hjørnet i enden av gata. Men hva skjer? Det er som om dirringen fortsetter. Gunnar ser ned på bakken. Der står lille Peder og sparker i treet og rister i en grein. Åh, har Gunnar glemst seg igjen? Javisst, en lærerinne står på trappa og vinker elevene inn. Det er ikke første gang Peder har vekket Gunnar fra tanker og drømmer oppe i treet.

Nå må han skynde seg. Vil ikke komme for sent til timen. Han vil takke Peder, men hvor ble den lille førsteklassingen av?

Gunnar ser seg om i skolegården. Borte ved grusbanen står en gjeng gutter i gymnastikktøy. De skal tydeligvis løpe om kapp. En av lærerne står klar med en hatt i hånda. Han løfter den opp i lufta. Klar - ferdig - slipper hatten ned. Gå! De spurter av gårde. Men hvor ble det av Peder?

Gunnar går mot skoletrappa. Han får finne Peder etterpå og takke ham for ristingen.

Etter kveldsmaten kommer Sivert bort til Gunnar. Han virker så blid, og Gunnar er veldig i tvil om han skal trekke seg. Kanskje det ikke er så farlig likevel? Dessuten skal det ikke skje på flere timer ennå. – Vi må vente, sier Sivert. – Nattevakta kommer ikke på jobb før etter at det har blitt mørkt.

Han legger hånda på skulderen til Gunnar, og Gunnar kjenner at han vokser minst ti centimeter. – La oss ta en tur ned på kaia, sier han.

- Uten Claus?

- Ja, bare oss to.

Det kunne ikke vært bedre. Alene med Sivert, bare de to, og så slentre ned mot kaia. Gunnar er for liten til å gå utenfor skolens område på egenhånd, men sammen med Sivert får han lov. Ja, sammen med Sivert går alt bra. Gunnar føler at han har en sol som lyser inne i brystet.

Men så kommer han på hemmeligheten igjen.

- Hva om nattevakta sladrer til bestyreren? spør han. Hva om vi blir tatt i å gjøre noe galt?

- Du skal bare være med på første delen, sier Sivert. -Du skal holde vakt mens vi knyter hyssingen til dyna.

Gunnar kjenner et stikk av uro. – Holde vakt? Hvor?

- Utenfor rommet til nattevakta, selvfølgelig.

Sivert forteller at Gunnars oppgave er å varsle om det kommer noen mens Sivert og Claus er inne og ordner med dyna. Deretter skal de alle tre gå og legge seg, men Sivert og Claus skal stå opp igjen etter at lyset er slukket for kvelden. De skal snike seg opp i tredje etasje. Der skal de ta hyssingen som henger ut av kvisthullet, og dra til.

Sivert ler: - Nattevakta kommer ti å få seg litt av en overraskelse.

Gunnar kjenner at uroen blir sterkere. Han vet hvor sint nattevakta kan bli når han tar noen i putekrig eller han oppdager at noen leser med lommelykt under dyna.

- Men hva om han skjønner at det er oss? spør Gunnar.

Sivert svarer ikke. Han står og ser oppslukt på to menn litt lengre nede på

kaia. De sitter på hver sin tønne og lener seg mot hverandre. Den ene løfter hendene og lager bevegelser, den andre løfter hendene og lager bevegelser. Sivert ser oppglødd på Gunnar. - De er samme som oss, sier han.

Han ser helt stolt ut. - Ser du ikke at de bruker tegnspråk? De er også døve.

Akkurat, tenker Gunnar. Der har vi ordet døv igjen. Kanskje det betyr det samme som å trenge tegnspråk?

8

Tilbake på døveskolen skilles Gunnar og Sivert på toppen av trappa. Sivert og Claus bor på sovesalen for de store guttene. Først til neste år blir Gunnar flyttet over til dem. Da kan han nok ikke regne med å få seng under vinduet.

- Om en times tid, sier Sivert og blunker til ham. Jeg kommer og henter deg.

Gunnar setter seg på sengekanten. Han har ikke ro på seg. Egentlig kan han gå inn på dagligstua og være litt sammen med de andre før leggetid, men hvis Sivert skulle komme raskere enn om en time, er det best å være klar.

Vil han trenge lommelykta?

Gunnar leter under puta. Der ligger den fine, sølvblinkende lommelykta hans. Julegaven fra mor og far. Det er slett ikke alle på sovesalen som har lommelykt, og de fleste har noen små og flate lykter som går i stykker så fort de faller på gulvet. Gunnar veier lommelykta i hånda. Som vaktmann vil han kanskje trenge en slik? Huff, nå kjenner han uroen i magen igjen. Hva om dette går galt?

Brått rives døra opp. Hva, har det gått en time allerede? Sivert står i døråpningen, øynene hans lyser. - Klart! sier han og vinker på Gunnar.

Gunnar holder opp lommelykta. Skal han ha med denne? Sivert rister på hodet. Greit. Gunnar skyver lykta under puta igjen og løper ut. Han kjenner at det dirrer svakt i lårene. Nå skal det skje. Men hva om de blir tatt?

9

De sniker seg side om side opp til tredje etasje. Rett ved trappa, på høyre side, har nattevakta sitt rom. Derfra fortsetter gangen med en fire, fem dører på hver side. Claus står allerede klar og venter. Han flirer. Gunnar kjenner han blir både misunnelig og litt imponert. Er ikke Claus nervøs i det hele tatt?

Sivert åpner døra prøvende. Han kikker inn som om han må forsikre seg om at det ikke er noen der. Så snur han seg mot de to andre. - Klar bane!

Han gjør raske tegn til Gunnar. Nå er det viktig at han står ute i gangen og passer på.

Gunnar nikker til svar, og Sivert og Claus smetter inn i rommet.

Døra lar de stå på gløtt for at Gunnar skal gi beskjed om det skjer noe.

Vaktmann Gunnar ser undersøkende nedover gangen. Det er ikke tegn til liv. Kanskje dette går bra likevel? Det er tydelig at alle er nede i dagligstua. Det kan vel ikke ta mange minuttene å feste en tykk tråd til en dyne? Men hva var det? Et dunk? Ja, han kjenner det i føttene. Det kommer fra gulvet og opp gjennom bena. Oj, det dunket kjenner han, det er fra hoveddøra. Den store, tunge hoveddøra som alltid smeller igjen og får det til å dirre svakt oppover i murbygningen.

Men er det noen som kommer? Eller noen som går?

I et byks er Gunnar borte ved trappa, og nede i bunnen ser han et lyst damehode. Åh nei, frøken Berg! Det hender hun er vikar når nattevakta er syk. Er det hun som skal være her i kveld? Men da er hun vel på vei ...

Gunnar kjenner hjertet hamre. Han vil løpe tilbake til rommet og gi beskjed, men han får ikke rikket seg. Det er som i drømmen han av og til har, der han står på jernbanelinja og et tog kommer kjørende. Det kommer nærmere og nærmere, han vet han må flytte seg, han er nødt til å flytte seg, men toget kommer nærmere, nærmere, han må komme seg vekk - fort deg, fort deg - men bena vil ikke rikke seg, han kommer ikke av flekken ...

Men heldigvis og takk og pris, der ser han at frøken Berg bærer på en stabel med hvite lakener eller dynetrekk. Da skal hun sikkert til en av sovesalene i andre etasje. Og helt riktig, der dreier hun til venstre mot jentenes sovesal.

Puh, tenker Gunnar. Det var nære på. Han kjenner at det dirrer i føttene ennå, dirrer som om den store hoveddøra fortsetter med å slå og slå og slå. Og hjertet slår og slår. Gunnar kjenner plutselig at han er på gråten. Han vil ikke bli skrevet opp i den svarte boka, nå må jammen Sivert og Claus bli ferdig.

10

Gunnar skal akkurat til å stikke hodet inn til nattevaktas rom og be de to andre om å skynde seg, da han ser en dør åpne seg nederst i gangen.

Hvem er det som er her oppe i tredje etasje? Nå, på kvelden? Det er vel ikke

...

Et øyeblikk får han panikk. De kommer til å bli oppdaget! Han må si fra til Sivert og Claus. Og ... og ... han må gjemme seg!

Å nei, han ser en mørk dress komme til syne. Bestyreren. Her oppe!

Gunnar står som lammet. Han vet at han må varsle Sivert og Claus, han vet at han må lukke døra, han vet at han må komme seg unna, at han må legge på sprang så fort som mulig ... men, bena, de sørens bena, de vil ikke rikke seg.

Bestyreren snur seg, og nå ser Gunnar at det kommer en mann til ut av rommet nede i gangen. Han har også mørk dress. Gunnar kjenner hjertet

banke helt opp i øregangene. Nå er han i trøbbel. Virkelig trøbbel. Hva skal han gjøre?

Armene, tenker han. Fungerer de? Hvis bena ikke vil løpe, så fungerer kanskje armene. Kjøpt strekker han ut hånda og lukker døra inn til nattevaktas rom.

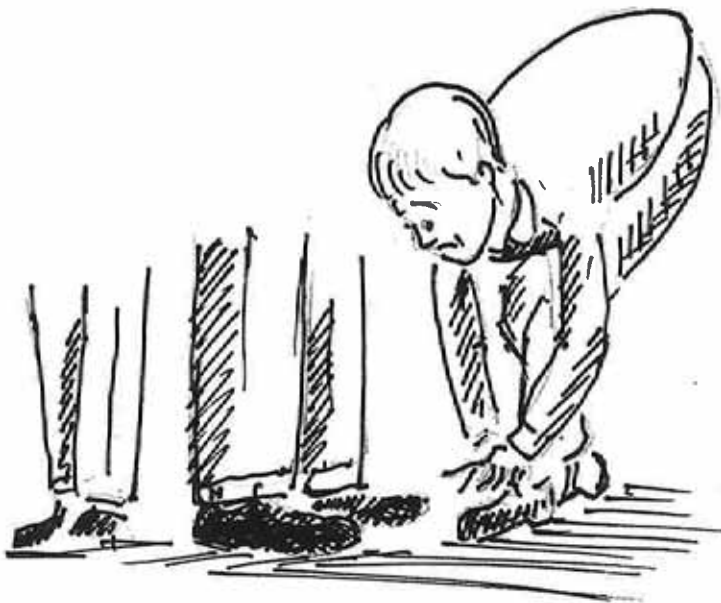
Gunnar kjenner at han blir tørr som papir i munnen og helt våt inne i håndflatene. Har bestyreren sett ham?

Foreløpig ser det ut som om bestyreren er mest opptatt med den andre mannen. Kanskje det er en gjestelærer eller inspektør? Ja, sikkert. Plutselig husker Gunnar at det er en liten leilighet i enden av tredje etasje der besøkende kan bo. Foreldre som må overnatte før de henter med seg barna hjem, eller mennesker som kommer med utstyr, eller skal gjøre en jobb på skolen.

Men uansett - hjertet banker så det nesten hopper ut av brystet på Gunnar. For nå begynner de to å gå bortover gangen, med kurs for ham.

Om han bare kunne bli usynlig, om han bare kunne oppløse seg i lufta og forsvinne.

Plutselig kaster han seg ned på kne og begynner å fomle med skolissen sin. Hvis han har flaks nå, virker dette trikset. Et fiffig døvetriks. Hvis bestyreren vil kjefte på Gunnar nå, blir han nødt til å gjøre mange ting:

Stoppe opp ved siden av Gunnar.

Få han til å slutte med lisseknytningen.

Få han til å reise seg.

Få han til å se på seg.

Og først da kan han begynne å snakke slik at Gunnar kan munnavlese.

Vil han ta seg tid til det nå som han snakker med den andre mannen?

Kanskje den andre er en veldig viktig person, som bestyreren ikke vil avbryte med å kjeft på en elev? Vær så snill. Vær så snill, Gunnar ber inni seg, la dem gå rett forbi.

De sorte, nypussede skoene til bestyreren nærmer seg. Ett skritt nærmere, og enda ett. Vil de stoppe?

Gunnar fomler med skolissene, knyter dobbeltknote. Bestyrerens sko er nå bare en halvmeter fra ham. Tredve centimeter? Tjue.

Åh, hjelpe meg, tenker Gunnar. Åh, takk og pris, der gikk han forbi.

11

Åjåjåjåj, det var nære på!

Gunnar står i skolisse-stillingen til han er helt sikker på at bestyreren og den andre mannen har gått ned trappa. Så åpner han døra til nattevaktas rom og nærmest kaster seg inn. – Bestyreren! sier han, og feker med armene. – Det var nære på!

Sivert og Claus ser plutselig redde ut.

- Han har gått nå, forklarer Gunnar. – Er dere ferdige?

Sivert viser stolt frem hvordan de har bundet hyssingen rundt ett av hjørnene på dyna. Den tykke, hvite tråden har de lagt nærmest usynlig ned langs kanten på senga. Derfra er den strukket langs gulvlista og videre opp i kvisthullet i døra.

- Perfekt! sier Gunnar og kjenner at nå blir han glad. Kanskje dette går bra likevel?

Nå er i alle fall han ferdig med sin jobb. Nå skal han bare late som ingenting og legge seg på vanlig vis. Nå er det Sivert og Claus sin oppgave å stå opp igjen etter at lyset er slukket på sovesalen deres.

- Vi venter ti lvi er helt sikre på at nattevakta har sovnet, sier Sivert og holder opp rullen med resten av hyssingen. Et øyeblikk tror Gunnar at han vil gi ham det som er igjen, men Sivert stikker den i lomma. - Hold deg våken, sier han. - Så får du med deg moroa du også.

12

Gunnar legger seg til vanlig tid, og alt skjer som det alltid gjør: Tannpuss, skifting til pyjamas, klærne foldet pent sammen på stolen, aftenbønn og slukking av lyset. Ingen av de andre 30 guttene på sovesalen vet at i natt skal noe usedvanlig skje. Nå er det viktig at jeg ikke sovner, tenker Gunnar, og stirrer stivt ut i mørket. Sivert har jo sagt at jeg må få med meg moroa.

Plutselig farer han opp i senga. Lyset blir slått på. Hva skjer? Sovnet han likevel? Gunnar stikker hodet opp og ser seg forvirret rundt.

Midt på gulvet står nattevakta i bare pyjamasen og roper ett eller annet. Håret stritter, og han løfter en knyttneve som om han vil til å slå i løse lufta. Han er tydeligvis fryktelig sint.

Gunnar senker seg umerkelig ned i senga. Det er viktig at nattevakta ikke får øyekontakt med ham og skjønner at Gunnar er med på denne guttestreken. Men hva har skjedd med Sivert og Claus? De må tydeligvis ha kommet seg i dekning siden nattevakta har kommet inn på sovesalen til de minste.

Men hva driver han med nå? Gunnar er nødt til å kikke opp igjen. Nattevakta står bøyd som om han leter etter noe på gulvet. Gunnar ser flere søvnige og overraskede ansikter stikke opp fra sengene. Med et byks er nattevakta borte ved Peder. Han fisker opp noe fra senga hans. Rullen med hyssing! Men i all verden? Hvordan har den havnet der? Har Sivert og Claus lagt den i senga til

Peder for å gi ham skylda? Eller ... Gunnar er helt forvirret. Slang de den bare fra seg i den første og beste senga ved døra?

Å nei! Nå ser Gunnar at nattevakta heiser Peder opp etter pyjamaskraven og rister ham. Å nei!! Stakkars lille Peder som lengter hjem og suger på totten.

Gunnar kjenner at han skjelver. Skal han gå bort til nattevakta og forklare at hyssingen tilhører han?

Men tør han å fortelle det? Da kommer vel nattevakta til å skjønne at han er med på dette dyne-sprellet?

Han vil reise seg, men vil samtidig synke dypere ned i senga.

I det samme slenger nattevakta Peder fra seg som teppet han har ristet sand og støv ut av. Med sier ett eller annet og slukker taklyset.

Nå er det bare den lille blå lampen på veggen som lyser.

Gunnar føler seg tom og rar inni seg. All redselen er borte, men isteden er det noe vondt og tomt der.

Han drar seg opp på sengekanten og blir sittende og tenke seg om. Så lirker han hånda inn under puta og trekker ut lommelykta.

Forsiktig lister han seg til senga nærmest døra. Han klikker på lykta og styrer lysstrålen mot ansiktet til Peder. Han ser at det er vått av tårer. – Til deg, sier han og rekker ham lykta. Peder ser forvirret på ham. – Du har vel ikke lommelykt du? spør Gunnar. Peder rister på hodet. – Da kan du få min, sier Gunnar. Han håper at Peder skjønner det.

Skjønner at fra nå av vil Gunnar være storebror for ham.

Kapittel 3

Fakta fra 1940-årene

Fra 9. april 1940 til 8. mai 1945 var det krig i Norge. Det var fem harde år for landet. Mye som hadde vært en selvfølge, ble vanskelig, for eksempel å kjøpe mat og å reise. Mange opplevde farlige situasjoner og var redde.

Høreteknisk utstyr

Det skjedde også mye på døveskolene i 1940-årene. For de elevene som hadde hørselsrest, var det viktig at de første høreanleggene kom. Etter hvert kom også høreapparater. På Skådalen gikk de elevene som hørte litt, i egne hørselsklasser. Lærerne hadde mikrofon, og elevene brukte

Tyske soldater marsjerer ned Karl Johans gate i Oslo, 9. april 1940. Foto: Forsvarsmuseets fotosamling.

hodetelefoner. Ledninger førte lyden fra lærerens mikrofon til en boks på elevenes pulter og derfra opp til hodetelefonene. Elevene kunne selv regulere lydstyrken opp og ned. Utover på 1940- og 1950-tallet kom det bedre høreapparater.

“Den gangen hadde vi spaghetti i ørene,” fortalte en tidligere elev ved en døveskole om det første høreapparatet sitt. Elevene bar høreapparatet i lomma eller i en sele på kroppen. Derfra gikk det ledninger opp til øreproppene.

Undervisningen

Helt fra 1883 hadde elever på døveskolene fått åtte år skolegang, mens hørende elever fikk sju. Høsten 1940 gikk det til sammen 244 elever på døveskolene i Trondheim, Skådalen og Holmestrand.

Helt fra skolenes begynnelse måtte elevene pugge mye. Det gjaldt alle skoler, også døveskolene. Sånn ble det til langt ut på 1960-tallet. En elev forteller fra skolen på 1940-tallet:

Vi hadde leselekse vi måtte huske. Vi måtte pugge og pugge. Vi måtte si det vi hadde pugget for læreren med stemmen. Til å begynne med skjønte jeg ikke innholdet i det jeg leste, jeg skjønte ikke hva teksten handlet om. Det var akkurat som å være en papegøye, følte jeg.

Forsterkeranlegget i bruk på døveskolen i Trondheim 1949. Foto: Schrøderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

T.h.: Thorbjørn Johan Sander har skrevet en bok om hørselhemmedes situasjon under krigen 1940–45.

Men vi var fantastisk flinke til å huske hvert eneste ord, selv om vi ikke forsto hva de betydde. Etter hvert skjønnte vi innholdet, men det var ingen som skjønnte alt med en gang.

Krigen kommer til døveskolene

Da krigen kom, trengte de tyske soldatene og offiserene steder å bo, derfor ble mange skoler tatt. Skolene ble også brukt til kontorer og lager for våpen. Mange skolegårder ble fylt opp av militære kjøretøyer som lastebiler, motorsykler og tanks.

Artikulasjonsundervisning ved Skådalen off. skole for døve i 1946. Foto: Leif Ørnelund, Oslo museum

9. april 1940 måtte de over 100 elevene og de ansatte ved **Trondheim døveskole** rømme. Elevene som bodde i byen ble fulgt hjem, mens resten, 80 elever, måtte gå ned til togstasjonen. De tok toget fire mil ut av byen. De fikk bo på bondegårder der de hjalp til med gårdsarbeidet.

Hårklipp på Lundemo i 1940.
Privat foto.

De fikk lite undervisning i den tiden. Mange elever ble etter hvert fulgt hjem, men 30 elever kom ikke hjem til familiene sine den sommeren. Elevene kunne flytte inn på døveskolen igjen utpå høsten 1940, men det ble en vanskelig tid. Flere og flere rom ble tatt av tyskerne og brukt til kvinnesykehus. Det ble svært trangt på skolen.

Selv om tyske soldater marsjerte inn i Oslos gater 9. april 1940, fikk **døveskolen på Skådalen** være i fred i fire år. De 80 elevene fikk bli på skolen til sommeren 1944. Men fred?

Det var full forvirring på Skådalen 9. april og ingen undervisning den dagen. Lærerne hadde møter og fulgte med på nyhetene i radioen. Elevene så fly som fløy lavt over skolen.

Neste dag fortalte lærerne at tyskerne hadde tatt kontroll over radiostasjonen (NRK), og de var i gang med å ta kontroll over aviser. Skolen fikk ikke kontakt med elevenes foreldre fordi telefonen var død og posten var stanset. Tog, båter og busser ble også stoppet til tyskerne hadde fått full kontroll.

Fra denne dagen ble det stadig sendt ut flyalarm. Det var et faresignal: En kraftig lyd ble sendt ut i store deler av byen når man oppdaget bombefly. Da skulle alle søke sikkerhet i bomberom eller sikre hus.

Sommeren 1944 tok tyskerne Skådalen døveskole, og 130 tyske soldater flyttet inn på internatet. Hele skoleåret 1944/45 måtte derfor elevene bli hjemme uten undervisning.

Elevene i **Holmestrand** rømte også. Der var det over 50 elever som måtte ut av døveskolen i slutten av april 1940. Tyske soldater overtok bygningene. Elever fra byen og nærområdet flyttet hjem, de fikk etter hvert undervisning et annet sted i byen. Resten av elevene og noen av personalet flyttet til Sukke gård på Hjemmet for Døve i Andebu. Der fortsatte undervisningen skoleåret 1940/1941.

I august 1941 flyttet tyskerne ut fra døveskolen i Holmestrand, men undervisningen kom ikke i gang før langt uti november. Skolen så helt forferdelig ut. Det lå farlige granater mange steder. Over alt måtte det ryddes, vaskes og males.

Rasjoneringkort

Det ble vanskelig å få tak i nok mat under krigen. Derfor fikk alle familier utlevert rasjoneringskort. Det var små kort med billetter til alle i familien. Alle måtte levere noen av billettene hver gang de kjøpte

mat, såpe, klær osv. Foreldrene måtte sende de døve barnas rasjoneringskort til døveskolen så skolen kunne kjøpe nok mat og klær til elevene. Både fordi det var vanskelig å få kjøpt mange ting, og fordi det var vanskelig å få sendt post, var det ikke alle elevene som fikk fødselsdagsgaver eller konfirmasjonsgaver fra foreldrene sine under krigen. Det var en stor begivenhet å bli konfirmert og veldig sårt for dem som ikke fikk besøk av eller gaver fra foreldrene sine.

På grunn av for lite mat høsten 1943 ble skolestart utsatt ved døveskolen i Holmestrand. Først i november kunne elevene komme. Men etter bare fem måneder tok tyskerne skolen igjen. Elevene måtte enda en gang reise hjem og fikk ikke skolegang før krigen var slutt i 1945.

Det var nok ikke lett for foreldre å sende barna sine langt bort på skole under krigen. Her kan du lese brevet foreldrene fikk fra bestyrer (rektor) på Skådalen før skolestart høsten 1940:

**Fra Skådalen offentlige skole for døve.
Vettakollen, Oslo.**

I anledning av at Deres døve barn er innkalt til optagelse her kommende 22. august, tillater jeg mig hoslagt å sende Dem skolens reglement.

Jeg forstår at det kan føles tungt for mor og far, når de må overgi sitt barn til fremmede mennesker. Men det skjer jo med tanke på barnets fremtid, for at det skal få den undervisning som hjemmet med sin beste vilje ikke kan gi. Og det kommer til folk som er vant til å stelle med slike barn og som har forutsetninger for å opnå gode resultater av arbeidet.

Erfaring viser da også at de nye elever meget snart finner sig til rette på skolen og trives godt. De får kamerater, og de liker å lære en hel del som de ikke kunde før. Og vi søker også etter evne å gjøre skolen til et hyggelig sted for elevene. Jeg vil derfor be Dem om ikke å ta det for tungt, når De nu må sende dette barnet hjemmefra. Det er skolens mål å levere elevene tilbake til hjemmet med evne til å tale forståelig og med evne til å forstå andres tale. I håp om at dette mål må bli nådd vil jeg ønske *like* velkommen til skolen her den 22. august.

Man kommer til døveskolen ved å ta med Holmenkollbanen fra Nationalteatret (Undergrunnsbanen) til Skådalen stasjon, hvorfra det er bare noen få skritt til skolens port.

Vettakollen den 28. juni 1940

P. S.

Må tenke på de ekstraordinære forhold som får vil je. Så gjøre merksam på at døveskolen her li er 7 kilometer utenfor Oslo, og i skogen, og at vi ikke en eneste gang har hatt bruk for de splintsikre rommene i kjelleren. Barna har sovnet trygt i sine senger hver natt.

Er bestyrer

bestyrer.

Et utydelig PS gjaldt situasjonen etter at tyskerne kom:

"... døveskolen her ligger 7 km utenfor Oslo, oppe i skogen, ikke en eneste gang har vi hatt bruk for de splintsikre rommene i kjelleren. Barna har sovnet trygt i sine senger hver natt."

Lek i sneen ved Skådalen døveskole i 1946.
Foto: Leif Ørnelund,
Oslo Museum

Privat minnebok fra 1940

Minne!
Fåret mittet fireogfjor,
hadde vi hverken kaffe,
sukker eller smør,
men allikevel du skinnete
som solen, både
heime og på skolen.

Gilsen

Ungdom på ski i påsken 1947. Privat foto.

Skøyteøvelser ved Holmestrand off. skole for døve i 1940, Privat foto.

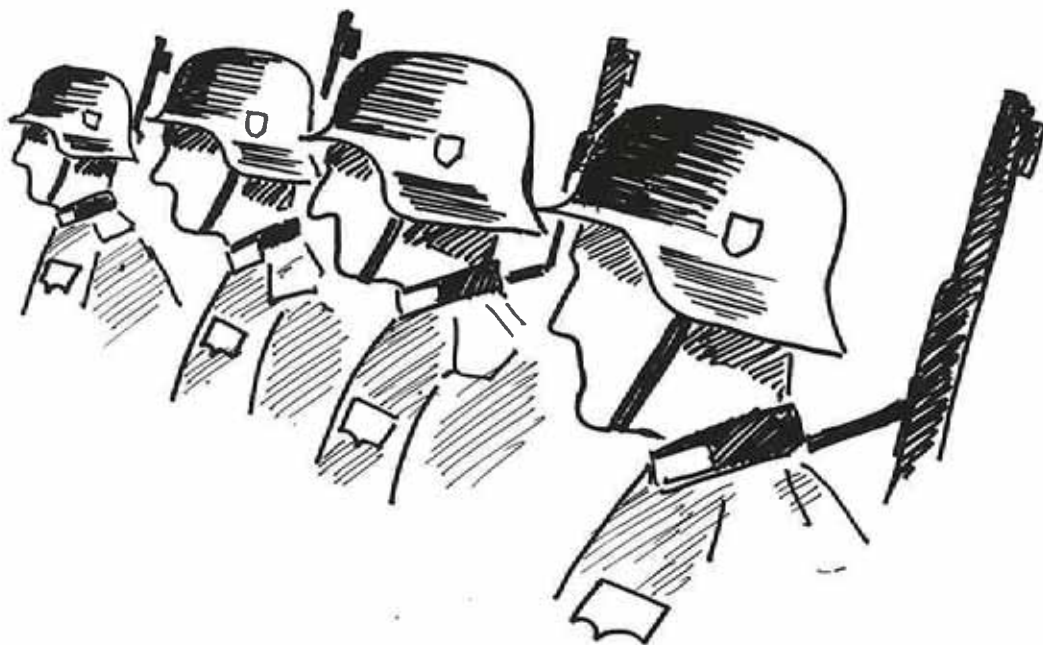
Unge jenter i skolegården ved Holmestrand off. skole for døve i 1940. Privat foto.

Midten t.v.: Barn fra døveskolen i Trondheim oppfører Rødhetta i 1943. Foto: Schrøderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

Midten t.h.: Gymnastikk i 6.-8. klasse, Trondheim 1948. Foto: Schrøderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

Nederst: Gutter i konkurranse. Privat foto.

Kapittel 4

Å holde rundt begge to

Fortelling fra 40-tallet

1

Harald går ned den smale trappa fra loftet. Han får ikke sove lenger. I natt har Ole, som han deler seng med, vært så urolig. Ole har vridd på seg og sparket og ålet seg rundt. Kanskje han har hatt mareritt? Harald vet at faren til Ole er sjømann, og på havet bomber tyskerne mot norske skip.

Tenk at Norge er i krig. Det er derfor de er her på denne bondegården. Alle barna på døveskolen har blitt sendt med tog ut av byen. Harald grøsser når han tenker på den 9. april. Det kom så overraskende. Hitler hadde jo fått beskjed om at Norge ikke ville bli blandet inn i krigen. Hvorfor angrep Tyskland likevel? De bare blåste i at Norge ville være et nøytralt land. Natten til 9. april invaderte de med over 10 000 soldater.

Nå har det gått to uker, men det føles som to måneder. Det har skjedd så mye. Stakkars Åse, tenker Harald, lillesøsteren hans på ni år. Hvordan går det med henne? Alle jentene er sendt et annet sted, og Harald vet ikke hva som har skjedd med henne. Han har spurt lærer Engvik, men han har bare sagt at jentene er trygge. Ikke noe mer. Men er de trygge? Harald husker plutselig kinoen de passerte på vei til togstasjonen den 9. april. Dørene sto oppe, og i den store salen satt det flere hundre soldater. Alle med mørkegrå uniformer. De hadde tatt av seg hjelmene og satt med dem i fanget. Langs veggene sto geværene tett som plankene i et gjerde. Tenk våpen inne i kinosalen. Flere hundre våpen. Det var så uvirkelig. Harald hadde vært på kino flere ganger sammen med de andre i klassen. Nå er døveskolen tatt av tyskerne. Sover det en soldat i senga hans nå? Han synes det er uhyggelig å tenke på.

Harald går inn på kjøkkenet. Der er det alltid så godt og varmt om morgenen. Han er vant til spisesalen på døveskolen, her er alt så smått i forhold. Nesten som hjemme. Han regner med at moren og faren har fått beskjed om at han og Åse er evakuert. Det er et merkelig ord. Da bestyreren fortalte alle elevene at de måtte evakueres, var det ingen som skjønnte noe. Det var en tunghørt jente som forklarte at de måtte rømme.

På kjøkkenet brenner det godt i ovnen. Det er tomt rundt bordet og ingen å se. Gårdskona er kanskje ute og melker. Harald kikker ut av vinduet. Snøen ligger som en og annen klatt oppe i skråningen mot skogen, men ute på jordene er det allerede helt bart. Kanskje han og de andre guttene må være med og plukke stein i dag også? Det har ikke blitt så mye skole den siste uka. Men hvordan går det med Åse? Må hun også dele seng med en annen? Må hun også gå ut på åkeren og fjerne stein fra den våte, vinterkalde jorda?

Gårdskona kommer inn. Hun er blid og smilende, og hun pleier å klappe Harald og de andre guttene på hodet. Harald blir alltid litt flau, han er 12 år, og tenker at det er smågutter en stryker over håret. Gårdskona peker på en bønne hun har med seg, og så peker hun bort på kjøkkenskapet. Lurer hun på om Harald vil ha et glass melk? Han nikker. Han vet at melka er nesten varm, for den kommer rett fra kua, men han liker det likevel. Av og til flyter det et gult glitter på toppen. Det er fløte, og da smaker det ekstra godt. I det samme går døra opp. Det er lærer Engvik som kommer inn. Hvorfor så tidlig? Har det skjedd noe? Har det skjedd noe med Åse eller mor og far?

Nei, heldigvis. Engvik forteller at han går rundt på gårdene for å gi beskjed om at det er fri i dag. De skal på tur. De skal besøke jentene. Jentene! Åse! Harald kjenner at han blir glad. – Skal vi ta toget? spør Harald. – Nei, svarer Engvik. – Vi skal gå.

Læreren forklarer at det er syv kilometer til stedet hvor jentene holder til. Der skal de samles i et ungdomshus og ha noen hyggelige timer sammen. Harald løper opp loftstrappa. Han farer rundt og vekker de andre. - Opp, opp, sier han. - Vi drar om en halv time.

Ole ser redd på ham. - Skal vi ... skal vi ... evaku ...

- Nei, sier Harald og setter seg på sengekanten. - Vi skal bare besøke jentene.

Han klapper Ole på skulderen. - Det blir 14 kilometer å gå frem og tilbake. Det klarer du fint.

Ole nikker alvorlig. Det er han sikker på at han klarer.

De har fått beskjed om å vente borte i veikrysset, og snart dukker de andre døveskoleguttene opp. De kommer gående i grupper på fem og seks. Lærer Engvik har sagt at bøndene her omkring er snille som lar guttene bo hos seg. Til slutt er alle samlet, og Engvik ber dem stille opp på to rekker.

Er det noe de har god trening i fra døveskolen, så er det å stille opp. Harald begynner å telle. De er 37 stykker. Da er det én som må gå alene. Han ser at Martin, løpetalentet Martin, har stilt seg helt foran. Skal han føre an som vanlig? Nei, der tar Engbretsen fatt i Ole. Han får gå i front sammen med læreren.

Ole er også 12 år, men han er liten av vekst. Noen tror at han bare er ti eller ni. Harald kan se at han langer ut alt han kan. Jeg håper det går bra med faren hans, tenker Harald. Det må være skummelt å være ombord på en båt nå som det er krig. Noen har fortalt at tyskerne har tusenvis av fly, og at de bomber like lett om natta som om dagen.

Harald og de andre går langs hovedveien. Våren har så vidt begynt, og her og der i grøftekanten kan de se hestehov. Det er så rart, tenker han. At ting er de samme og samtidig er alt annerledes. Hestehoven blomstrer som den gjør hvert år, og et øyeblikk kan en tro at det er en helt vanlig aprildag. Men så skyter tanken frem: Vi er i krig. Plutselig bråstanser en bil. Harald skvetter til. Er det tyskerne? Han snur seg. Nei, heldigvis, det er bare én i bilen, og han har ikke uniform. Mannen snakker til Engvik. Han veiver med armen og virker sint eller redd. Engvik ser opp i lufta. – Vi må splitte oss opp, sier han til guttene. – De tyske bombeflyene kan tro at vi er norske soldater.

Harald ser på klassekameratene sine. Helt vanlige gutter med anorakk og gummistøvler. Hvordan kan noen tro at de er soldater? Men så skjønner han at fra lufta vil de kunne forveksles med militære som marsjerer.

Alle går øyeblikkelig inn på en lang rekke. Men mannen i bilen snakker videre. Han er tydeligvis ikke helt fornøyd, og straks etterpå gir Engvik beskjed om at de skal dele seg i mindre grupper. En liten gruppe går først. Så blir det et opphold før den neste går. Men vi skal jo bare besøke jentene, tenker Harald. Er det sann krig er, at alt plutselig blir skummelt?

3

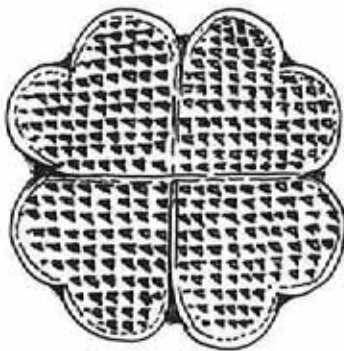
Etter halvannen time kommer de frem, og selv på lang avstand kan de se at jentene er på utsiden av ungdomshuset. De venter i solveggen. Noen av dem bare går rundt, men flere sitter på stoler med store håndklær rundt skuldrene. En voksen dame står og klipper en av dem. Jasså. De skal gjøre seg fine til besøket. – Dere er for tidlig ute, ler noen av jentene. – Vi er ikke klare ennå. Gå hjem og kom tilbake om én time.

Men det er én som er veldig klar. En liten jente med nesten hvite fletter løper frem. Hun stanser foran Harald, og Harald ser at hun har lyst til å slå armene rundt ham, men at hun blir litt sjenert. – Hei, Åse, sier han. – Så fint å se deg.

Da begynner Åse å gråte. Han huker seg litt ned i knærne og drar Åse inntil seg. Han kjenner at hjertet hennes banker raskt og oppspilt som hos en redd fugl. Så, så, sier han inni seg. Nå er jeg her. Nå er det trygt.

I det samme merker han en lukt. En deilig lukt av smør og sukker og stekte kaker. Lukten kommer fra Åse sitt hår. – Har dere laget vafler? spør han.

Åse nikker stolt. – Vi har syltetøy også, sier hun. Da får Harald plutselig lyst til å gråte selv, uten at han skjønner hvorfor. Er det sånn krig er, tenker han igjen. At følelsene våre blir så mye sterkere.

4

Nå har det gått fem måneder siden jentene og guttene traff hverandre på ungdomshuset. Sommeren er over, og de har kommet tilbake til døveskolen. Tyskerne bruker bare noen rom til kvinnesykehus. Rett som det er svinger det tyske kjøretøy opp foran skolen. Menn i uniform og lange, sorte støvler går i trappene opp til sykestuene. Det dunker på en spesiell måte når de går. Harald har lagt merke til hvor hardt og taktfast de tar trinnene i trappa. Det er som om de hele tiden forsøker å knuse noe under skosålene sine. Knuse et insekt eller en buktende stålorm.

I kveld tok de med seg to damer ut i bilen igjen. Noen har sagt at det er norske jenter som er kjæresten med tyskerne. Martin har sagt at alle bør spytte etter de jentene, men Åse fikk en hel sjokoladeplate av en av dem. En Freia melkesjokolade som hun gjemte i senga.

Neste morgen da Åse ville gi halvparten til Harald, var rutemønsteret borte. Hun hadde ligget og holdt på sjokoladen om natta, og nå var bitene smeltet over i hverandre.

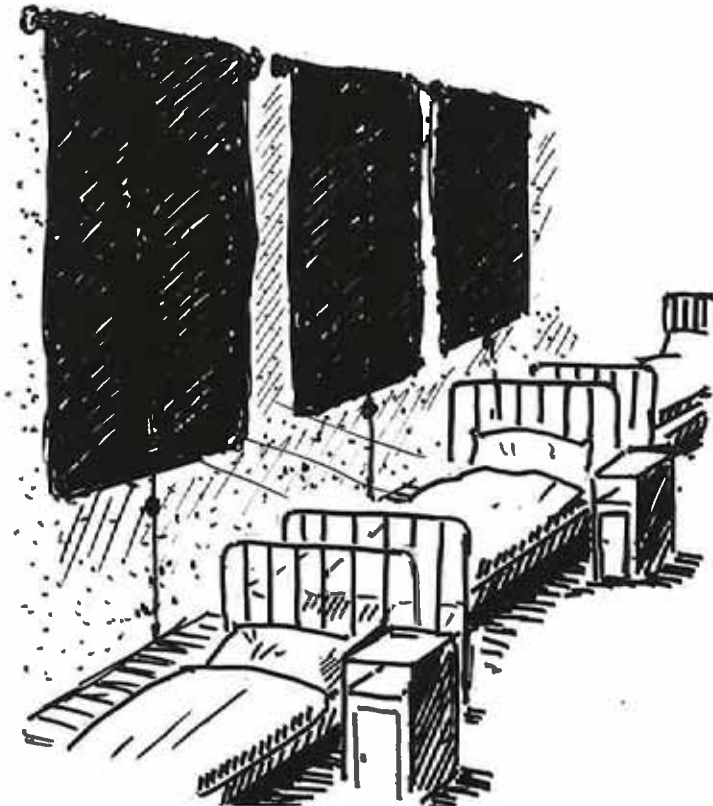

Verken Åse eller Harald har fortalt de andre om melkesjokoladen. Martin ville kanskje sagt at de burde ha kastet den.

Huff, krig er vanskelig, og nå er faren til Ole meldt savnet. Det behøver ikke å bety at han er død. Men skipet hans ble bombet utenfor kysten av England. Harald lengter hjem. Kanskje spesielt på grunn av det med Ole. For hver dag som går er det som om Ole krymper litt. Det er som om han blir mindre og mindre av uroen han har inni seg. Husmor holder øye med ham i spisesalen, og passer på at han minst spiser to brødkiver til frokost og kvelds, pluss middag. Men det er som om all maten bare renner igjennom Ole, og han blir mer og mer gjennomsiktig i huden.

Harald skriver brev til mor og far og sier at han har det bra, men egentlig har han ikke det. Aller helst ville han tatt med seg Åse og reist hjem. Ingen vet hvor lenge krigen kommer til å vare, og han blir engstelig av blendingsgardinene.

Blendingsgardinene er de sorte rullgardinene som de må dra ned for alle vinduer om kvelden. Vaktmesteren er veldig streng på at ikke den minste lysstripe må slippe igjennom. Han går og sjekker at alt lyset er slått av i klasserommene, og at blendingsgardinene på sovesalene er helt tette.

Det er ikke tyskerne som bomber Norge om kvelden og natta, men engelskmennene. Det er vanskelig å skjønne, synes Harald, for Norge og England er på samme lag. Begge er mot tyskerne, men lærer Engvik har fortalt at engelskmennene egentlig ikke vil bombe nordmenn, bare tyskere. Men de kan ikke se hvem som er hvem fra lufta, de bomber bare der de ser det lyser. Derfor er det så viktig, sier alle de voksne. At ikke den minste lysstripe slipper ut mellom blendingsgardinene.

Nå er det leggetid og assistenten går og ser om alle er klar for å be aftenbønn.

Harald står oppstilt ved senga. I kveld kjenner han at høsten har begynt. Den starter alltid som et kaldt gufs nede på gulvet. Det er som om høsten har en munn som blåser kjølig luft fra de dype skogene inn mot føttene hans. Bare vent, sier høsten, jeg kommer til å bli kaldere og kaldere helt til den hvite broren min, vinteren, overtar. Vil det fortsatt være krig da? Til vinteren, til jul? Harald har fått med seg at hele Europa er blandet inn. Danmark ble tatt samtidig som Norge. Men de tyske soldatene har fortsatt. I Belgia, Nederland, Frankrike, i land etter land ruller det tanks i gatene, og på kveldshimmelen blinker det av bombefly.

Brått ser han at assistenten reagerer på noe. Hun liksom stivner til. Hun kikker mot vinduene. Hva er det som skjer? Er ikke blendingsgardinene ordentlig lukket? Et øyeblikk ser det ut som om hun vil løpe bort og sjekke, men så løfter hun hendene: - Ned i kjelleren, sier hun. - Alle sammen! Med en gang!

Å, nei, det er flyalarm igjen. Det vrirler av gutter mot døra. Alle i pyjamas. De vet at det ligger ulltepper nede i kjelleren. Det er ikke tid til å kle på seg. - Fort dere, maser assistenten. - Fort dere nå! Harald har lyst til å plukke med seg et par ullsokker, men vet at det kan stå om livet. Hva om ikke blendingsgardinene er riktig lukket? Hva om de engelske pilotene ser at det kommer lys fra døveskolen? Han kjenner at høstkulden sprer seg i hele kroppen. Han føler seg helt nummen i armene. Kanskje de sikter mot døveskolen. Her går det jo tyskere i trappene. Dette må da være et bombemål for engelskmennene.

Han haster ut i gangen, og ser at det strømmer barn i nattkjoler og pyjamas ned trappene. Han kikker etter et par nesten hvite fletter, og der får han øye på Åse. Hun holder en klassevenninne i armen. Harald får lyst til å brøyte seg vei for å vise henne at han er i nærheten. Men han er ikke av typen som liker å brøyte seg frem. Jeg setter meg ved siden av henne i bomberommet, tenker han. For det er vel sånn når det er krig, at familien betyr enda mer enn til vanlig.

5

Det går bra denne gangen også. Etter cirka to timer får elevene beskjed om at faren er over, og at de kan gå opp igjen og legge seg. Assistentene og nattvakta er greie og lar de barna som er kalde, få gå med ullteppene rundt seg. Lettet begynner de å gå tilbake til sovesalene.

Harald er igjen blant de siste i trappa. Han snur seg og ser at Martin kommer etter. Det ligner ikke ham. Martin pleier alltid å være i første rekke. Han er den som løper fortest i klassen, og han er god i høydehopp. Nå sakter han etter. Brått kjenner Harald kontakttegnet bak på ryggen. Martin vil snakke med ham. Det er tydeligvis noe han vil at andre ikke skal få med seg, for han holder Harald igjen på avsatsen til neste trapp. Først når alle de andre har gått forbi, sier han: - Husker du da vi møtte onkelen min?

Harald nikker. Det er ganske lenge siden nå. Det var en gang han og Martin ble sendt ned til byen for å hente et verktøy for sløydlereren. På veien hadde de truffet onkelen til Martin. Harald forsto med en gang at han var døv, og de hadde snakket sammen med tegn. Det hadde vært hyggelig.

- I morgen kommer han hit på skolen, sier Martin. - For å fortelle om NS.

NS? Mente Martin Nasjonal Samling, de som holder med Hitler?

- Holder han med Hitler? Spør Harald.

Martin nikker. Han ser rundt seg. - Ikke si til noen at han er onkelen min, sier Martin. Så fortsetter han og tar to og to trappetrinn av gangen.

Harald blir stående igjen. Han føler seg forvirret. Det med krig og familie er visst ikke så enkelt likevel.

6

Det har blitt 21. desember 1940. Siste skoledag før ferien er over. Harald og Åse går gjennom byen med hver sin koffert. Siden de er søsken og Harald snart fyller 13 år, får de reise hjem på egenhånd. De skal først med tog i mange timer, deretter med to forskjellige busser.

Det snør lett. De har god tid, men går likevel i hastig tempo. En vet ikke helt hva som kan skje. De kan bli stoppet av tyskere. Det hender at soldatene lager en sperring midt i en gate. Harald har blitt så høy det siste året, at de kan tro at han er 15 eller 16 år. Mange unge, norske gutter har gjemt seg i skogene for å unngå å komme i tjeneste for Tyskland. Kan de tro at Harald er en unggutt på rømmen?

Å være døv og å skulle forklare seg for tyske soldater, nei, huff, det er ingen lett oppgave. Harald merker at han er engstelig. Han speider etter uniformer og hjelmer, men heldigvis, han ser ingen. Men jo, der ser han to tyskere stå utenfor inngangen til et fint hotell. Han drar Åse med over på motsatt side. Soldatene står der nok som vakter, men en vet aldri hva de kan finne på. Krig gjør at man aldri kan være helt sikker.

Harald puster lettet ut idet de kommer frem til togstasjonen.

Nå er det verste overstått, nå skal de bare kjøpe billett og finne riktig perrong.

Plutselig ser han Ole sitte på en benk sammen med en dame. Harald gjenkjenner henne. Det er moren til Ole. Sønnen ligner på henne. Hun har noe av det samme hvite og gjennomsiktige over seg. Det er som om de begge to er laget av papir og så lett kan blåses overende. Plutselig reiser Ole seg. Han har tydeligvis fått øye på Harald og Åse.

Han holder noe i hendene. Er det en billett? Nei, det er en konvolutt.

- Pappa lever, sier han og smiler. - Mamma har fått brev.

Han bretter ut et ark som om han vil bevise at det han sier er sant. - De forvekslet pappa med en annen.

Jaha. Så det var en feil. Han var ikke savnet likevel? Harald kjenner at han blir glad på Oles vegne. Ja, faktisk så glad at han har lyst til å omfavne ham. Men gutter gjør jo ikke sånt. Bare på fotballkamper og på stafettlag. Men hva skal han si? Gratulerer er kanskje ikke det riktige ordet?

Skal han si: Så fint, Ole? Men så kommer han i tanker om at kanskje en annen mann er savnet, og at hans familie nå er lei seg. Harald kjenner at han sliter. Hva skal han si? Han bør jo si noe, bør han ikke? Men i det samme går Åse går frem. Hun legger begge armene rundt Ole. De står og vugger litt frem og tilbake, som om de snakker med hverandre uten ord.

Da slipper Harald kofferten han har i hånda. Han strekker armene ut til hver side. Han har blitt så stor i det siste, han kan jammen klare å holde rundt begge to.

Kapittel 5

Fakta fra 1950-årene

Undervisningstimer

I over 50 år hadde elevene på døveskolene hatt tre skoletimer om ettermiddagen, mens hørende barn hadde fri.

Fra 4. klasse hadde elevene undervisning i praktiske fag etter kl. 16. Elevene skulle forberede seg på et yrke for å få seg jobb etter konfirmasjonen. Jentene lærte å brodere, strikke og å sy sine egne klær. Guttene kunne velge mellom å lære arbeidet til en skredder, snekker eller skomaker.

Noen begynte å protesterte på dette og sendte brev til departementet i Oslo: *Døve elever har for lite fritid!* Derfor ble det forandret til bare to timer om ettermiddagen ved flere skoler.

Skomakerundervisning for gutter etter skoletid, Trondheim off. skole for døve.

Foto: Norsk Døvemuseum/ Trøndelag Folkemuseum.

Hørselstester

Det ble mer og mer fokus på elevenes hørsel utover i 1950-årene.

I dag er det vanlig å ta hørselsmåling på høresentralen på et sykehus,. I 1940-årene var det døveskolene som begynte med hørselsmålinger. På 1950-tallet tok alle de tre døveskolene hørselsmålinger av elevene. Et audiogram som viste elevens hørselsrest, var viktig for å velge riktig høreapparat. I 1954 begynte det første sykehuset i Norge med hørselsmålinger. Det var på Namsos. Andre sykehus fulgte etter, men ikke før på 1960-tallet.

Sløydtime i 1958-1959 på Trondheim off. skole for døve.
Foto: Norsk Døvemuseum/
Trøndelag Folkemuseum.

Høreapparatene ble bedre, og de ble mindre. Inne i klasserommet var allikevel de store høreklukkene i bruk på hele 1950-tallet.

Noen elever syntes det var veldig stas med hørselsmåling og høreklucker. En som var elev på 1950-tallet, forteller:
Jeg var helt døv, men jeg ville også på hørselsmåling. Jeg maste og maste. Læreren sa at det ikke hjalp for meg, men jeg fikk mast meg til det. På hørselsmålingen kjente jeg bare litt vibrasjon, jeg hørte ingen ting, men de var snille mot meg, så jeg fikk prøve høreapparat. Jeg skrudde og skrudde opp lyden, men det hjalp ikke. Etter en stund tok jeg av meg høreapparatet.

Andre elever fra denne tiden forteller at de ble presset til å gå med høreapparat selv om de ikke opplevde å høre noe bedre.

Førsteklassinger i Trondhjem. Privat foto.

Gymnastikk i gutteklassen i Gulbygget, Trondheim, 1958-1959.
Foto: Norsk Døvemuseum/Trøndelag Folkemuseum

Husker du at vi skjulte tegnene våre når vi var ute i byen for å handle? Tegnspråket skulle liksom ikke bli sett.

Over: Vaskerommet i Gulbygget i Trondheim i 1958-1959.
Foto: Norsk Døvemuseum/Trøndelag Folkemuseum.

T.v.: Døveskolebarn teiser med hurtigruten heim til jul i 1956.
Foto: Schrøderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

Høraniegg i bruk i jenteklasse på 50-tallet. Privat foto

Jenter med melkespann på 50-tallet, Holmestrand. Privat foto.

Jeg husker læreren putta en sånn dings inn i munnen min, for å få ned tunga når jeg skulle si A. Det var så ekkelt... Men jeg er glad jeg lærte å snakke så godt, det har jeg fått bruk for. Bare så dumt at lærerne ikke brukte tegnspråk på skolen i min tid, sånn som de gjør på døveskolen nå.

Bilde fra Holmestrand på 50-tallet. Privat foto

Livet på internatet

De fleste forteller om en ensom oppvekst før de kom til døveskolen. De manglet et språk for å kunne snakke med familie og venner.

Jeg så på munnene til de andre og forsto ikke hvorfor de beveget seg hele tida. Jeg visste jo ikke at det kom ut ord som betydde noe.

Døve småbarn manglet ofte språk og begreper til å forstå det som skjedde rundt dem. Mange klarte ikke å forklare hvorfor de ble sinte eller lei seg.

Mange døve barn reiste til internatskolen uten å forstå at de skulle bo der. Men de som vokste opp med eldre døve søsken, lærte ofte tegnspråk og forsto mer. Dermed var de bedre forberedt til skolestart.

I 1950-årene skjedde noe viktig: Flere store byer begynte med barnehagetilbud for hørselshemmede barn. Her fikk både døve og tunghørte barn trening i språk, samspill og kommunikasjon. Hjelp i bruk av høreapparat var også viktig, og veiledning ble gitt til foreldre.

Barn fra byen der barnehagen lå, kunne komme hver dag. De med lengre reise kom for eksempel en dag i uka. Men de fleste døve barn på 1950-tallet fikk ikke opplæring i tegnspråk før de begynte på døveskolen.

Dagligstua i Holmestrand
off. skole for døve på
1950-tallet. Privat foto.

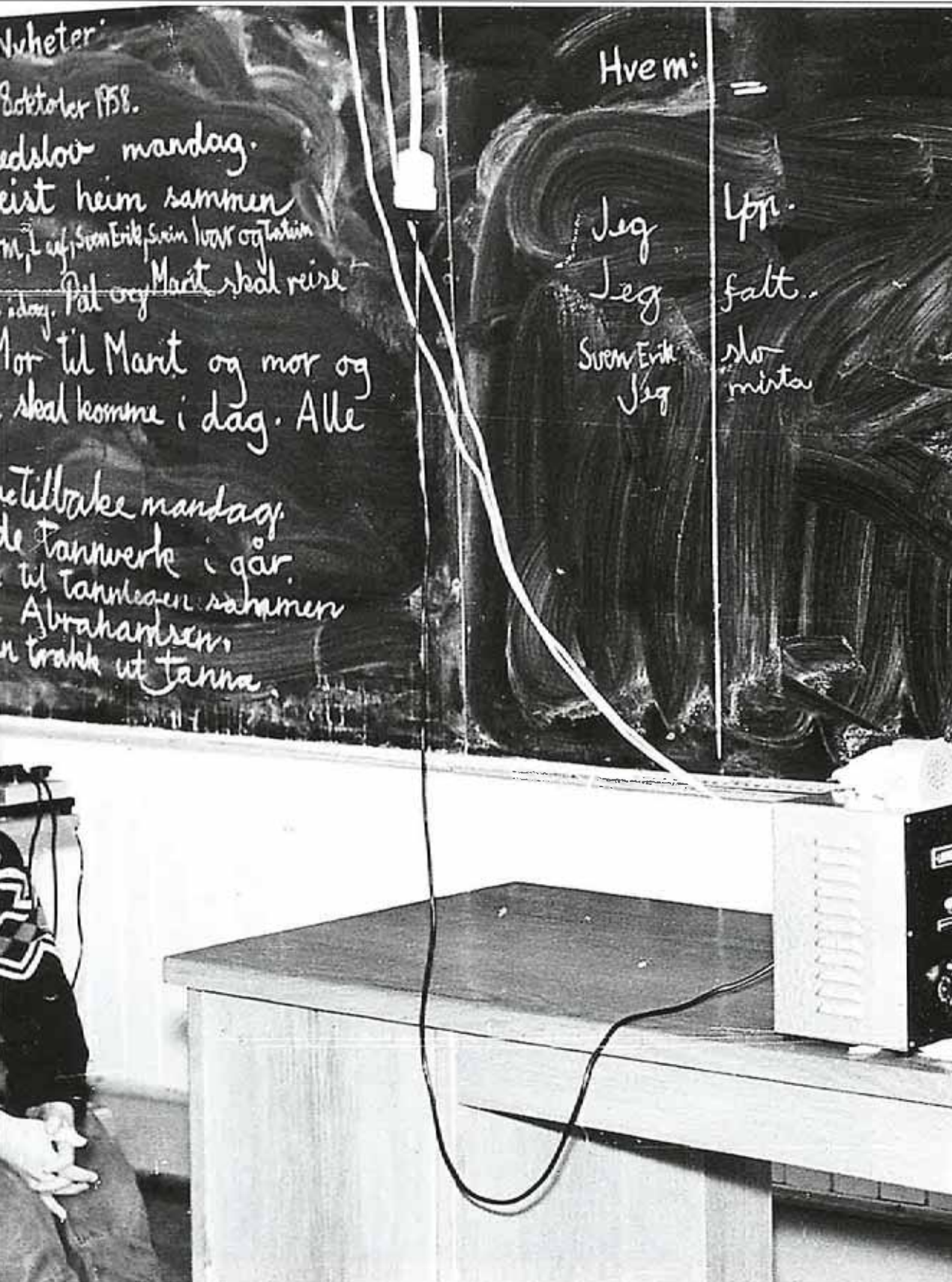
Mye har forandret seg siden 1950-tallet. På frokostbordet har du kanskje melk i pappkartong? Skoler som kjøper melk i dag, får kasser med melkekartonger. Men i 1950-årene fikk døveskolen melk i store melkespann.

Elevene ved Holmestrand off. skole for døve går i 17. mai-tog. Fra 1950-tallet. Privat foto.

Lenge etter at krigen sluttet i 1945, manglet flere varer, for eksempel sukker. På 1950-tallet måtte man fortsatt bruke rasjoneringskort for å kjøpe varer det var lite av.

Det hendte nok at elevene fra døveskolen gikk til byen for å handle litt godteri. Tyggegummien kom fra Amerika til Norge på denne tida. Den mest populære tyggegummien het Toy. Brus ble også populært, særlig Solo og Eventyrbrus. Det var flasker med 3,3 dl brus. En sånn flaske var dyr så brus var bare vanlig til fødselsdager eller, for noen, på lørdager. Fotballkjærlighet og kandissukker på snor var billigere.

I fritida var kino spennende, for eksempel kunne elevene se «Karius og Baktus». I dagligstua byttet de glansbilder, filmstjernebilder og servietter. Blader som Donald og Skipper`n ble lest. Mange slags konkurranser og idretter var populære, for eksempel skøyteløp.

Wheter:
 Oktober 1958.
 fredslov mandag.
 reist heim sammen
 m. J. og Sven Erik, Sven Ivar og Tostin
 idag. Pål og Marit skal reise
 mor til Marit og mor og
 skal komme i dag. Alle
 tilbake mandag.
 de vannverk i går.
 til tannlegen sammen
 Abrahamson.
 n trakk ut tanna.

Hvem: =
 Jeg Lpr.
 Jeg falt.
 Sven Erik slo
 Jeg minte

U. Solberg underviser Tom,
Holmestrand off. skole for
barn i 1958. Privat foto.

Tegnspråk og tegn som støtte for talen

På A.C. Møllers tid på 1800-tallet hadde flere døveskoler døve lærere. De ble lettere forstått av elevene for de forklarte teksten i boka på tegnspråk eller med tegn som støtte for talen.

I skoleloven fra 1881 står det:

«En døveskole bør bare undervise ut fra én metode; talem metode eller tegnmetode»

Fordi alle døveskolene valgte talem metoden, var det ikke lenger plass for døve lærere i bokfag. Det ble derimot lagt vekt på høretrening. Elevene opplevde at tegnspråket var til bruk i fritida. Og her utviklet de tegnspråk og vennskap i samspill med både eldre og yngre elever. *Vi var som en stor søskenflokk*, har flere fortalt.

Vi vet at noen lærere likevel valgte å bruke tegn. En periode hadde elevene blitt delt inn i A, B og C-elever etter hvor lett de hadde for å lære. I C-klasser brukte lærerne tegn. I noen andre klasser også. Men de fleste forteller om forbud mot tegn i timene. Ofte fikk de straff hvis de brukte tegn, for eksempel kom de i skammekroken.

Skøyteløpere fra
Holmestrand off. skole for
døve, fra 1950-tallet.
Privat foto.

Det var ikke rart det var populært å få en døv lærer om ettermiddagen. Ved døveskolene var det i alle disse årene ofte slik at en døv skredder eller skomaker underviste på verkstedet. Han brukte tegnspråk.

En tidligere elev forteller at han først hadde prøvd seg hos en hørende snekker og skomaker. Det gikk ikke så bra. Videre forteller han:

Men da jeg kom til den nye skomakeren, gikk alt mye bedre. Læreren der var helt døv og brukte tegnspråk. Det var flott! Når det var en halvtime igjen av undervisningen, fortalte skomakeren mange gode historier. Det var så fint. Flere år med denne læreren var helt perfekt.

Elevtallet går opp

Mange foreldre hadde ikke klart å sende barna fra seg til internatskole under krigen. Derfor ble det ekstra mange elever på døveskolene etter 1945. De måtte ta igjen tapt skoletid. Det var store klasser og ekstra klasser på døveskolene til langt ut på 1950-tallet.

Rett etter at krigen var slutt i 1945, ble det dessuten født veldig mange barn i Norge. Sju år senere ble det derfor ekstra mange førsteklassinger, både på døveskoler og vanlige skoler for hørende elever.

Et eksempel: Holmestrand døveskole hadde i 1945/46 42 elever, mens det alt i 1950 var steget til 70. Siden elevtallet var så høyt, hadde de i noen år midt på 1950-tallet en ekstra døveskole i Borre i Vestfold.

Over: 4. klasse 1952-53 i Trondheim. Privat foto.

Vi på døveskolen var som en stor søskenflokk. De store trøstet de små, vi hjalp hverandre. Og de som bodde langt fra skolen, fikk av og til være med andre hjem. De vennene jeg fikk på døveskolen for 50 år siden, de har jeg enda.

Jenter med Elvis-skjørt, 1950-tallet. Privat foto

Foto fra 50-tallet

Jente i seng på internatet i Trondhjem 1953. Foto: Schmederarkivet, Trendelag Folkemuseum.

Skolegården i Holmestrand, 1950-tallet. Privat foto.

Gutta på skøyter, Holmestrand, 1950-tallet. Privat foto.

Kapittel 6

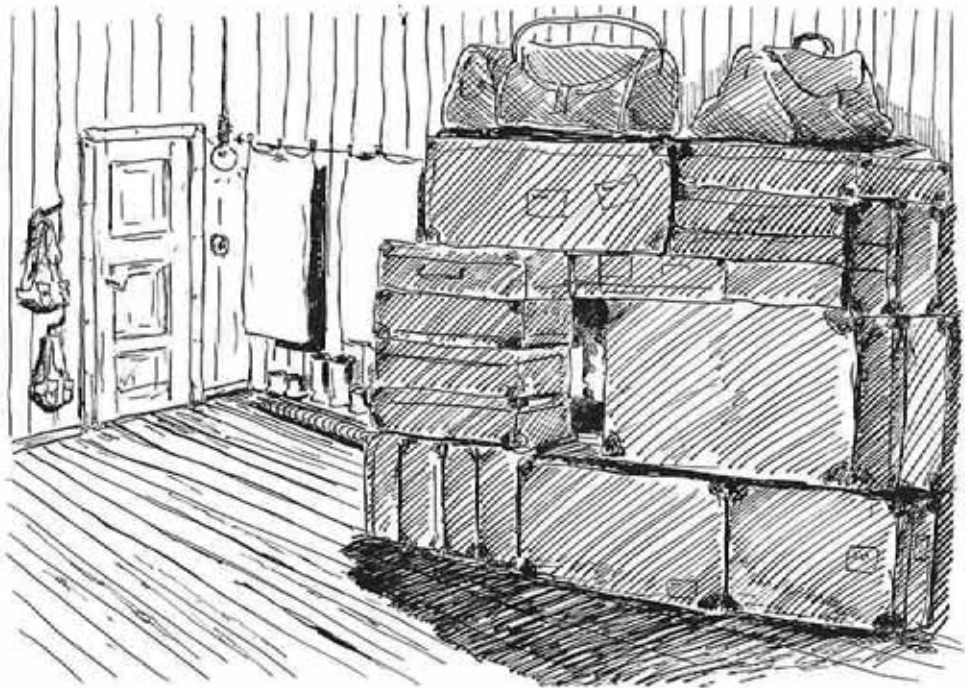
Frøken Ingebjørg Detektiv

fortelling fra 50-tallet

Tenk å bli verdens første døve detektiv! Tenk å oppklare mord og forbrytelser på nye og smarte måter.

Ingebjørg kryper inn mellom koffertene. Her oppe på loftet til døveskolen har hun sitt eget skjulested. Det må minst være femti koffertene, eller sytti, for alle elevene har hver sin koffert. De fineste er av lær med kanter av metall, men de fleste er små, brune og laget av papp. Ingebjørg har flyttet rundt på koffertene. Hun har stablet og svettet og skjøvet og rigget dem på plass. Det har blitt et smalt, lite rom i åpningen mellom dem. Nesten som en snøhule eller et revehi.

Hun må rygge inn med rumpa først, og aller innerst er det akkurat plass til at en 12 år gammel jente kan sitte oppreist. Dette er Detektivkontoret hennes. Det er inn hit hun smyger for å skrive i *Strengt hemmelig-boka*.

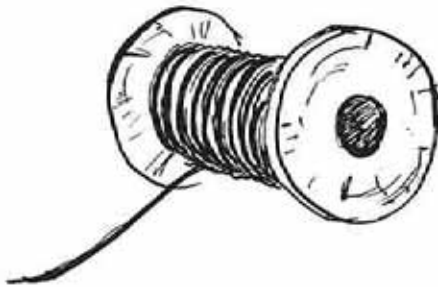

Sånn flaks at de fikk fri fra leksetimen i dag. Nå kan hun gjemme seg helt frem til halv fire. Ingebjørg gløtter i kikkehullet mellom koffertene. Derfra har hun utsikt langs gulvet og bort til døra. Har noen fulgt etter henne? Nei, det virker som om alle har gått til dagligstua eller ut for å leke. Ingen vet at her sitter skolens detektivhjerne og holder styr på alt det mistenkelige som skjer.

I dag har hun virkelig mye å skrive ned, og Ingebjørg fomler frem *Strengt hemmelig-boka* fra under genseren. På utsiden ser det ut som en helt vanlig kladdebok. ALFA ARBEIDSBOK, står det med blokkbokstaver, det er slike bøker de bruker i norsktimen. *Arbeidshefte for Ingebjørg* har hun skrevet med pen og jevn løkkeskrift. Ingen har fått mistanke. Ingen aner at her skriver hun ned ting som kan være viktig, for eksempel hvis det blir begått et drap på døveskolen.

Ingebjørg lirker frem blyanten hun har stukket opp i genserermet. Hun er egentlig ganske fornøyd med seg selv. Det er viktig at en detektiv kan få jobbe i det skjulte. At ingen aner noe. Hva skal hun begynne med? Kanskje det som skjedde i håndarbeidstimen da de hadde S-fag i går?

13. mars 1955, klokken 17.10: **Helga er ferdig med å brodere duk i Hardangersøm, og hun spør frøken om hun kan få sy underskjørt. Frøken spør hva slags underskjørt Helga mener. Da sier Helga at hun vil sy et sånt som den pene assistenten vår, Anne Marie, har. Et sånt rock and roll underskjørt med ståltråd i kanten slik at det strutter. Det sier frøken at hun ikke får lov til, og at hun heller kan sy et forkle til skolekjøkkenet. Da blir Helga sur, og idet frøken snur seg, stjeler Helga en trådsnelle. Hun putter den bak den lille posen på brystet, den som høreapparatet ligger i, og så drar hun golfjakken sin over. Ganske smart.**

Ingebjørg stanser. Hun vet at en detektivs viktigste oppgave, er å legge merke til ting. Men så kommer det som er nesten like viktig: Å tenke over det en har lagt merke til. Å trekke slutninger, heter det i bøkene om Frøken Detektiv.

Hun tenker seg om. Stjal Helga trådsnellen fordi hun ble sur, eller planlegger hun å sy et strutteskjørt i all hemmelighet? Hm. Det er nok for tidlig å trekke en slutning. Hun må holde Helga under oppsikt fremover, det er helt sikkert.

Ingebjørg setter blyanten mot papiret igjen. Hun har mer som må noteres ned. Ved middagen i dag skjedde det virkelig saker og ting.

14. mars 1955, klokken 13.07: **Mens vi venter på at potetstappa skal bli sendt rundt, smugler Morten noe over i hånda til Kalle. De smiler lurt til hverandre. Kalle stikker det han har fått ned i lomma, og han vrir på seg som om det kiler. Det beveger seg under buksestoffet. Det er et lite dyr. En frosk? Eller en mus? Hvis husmor får se det, blir hun helt hysterisk.**

Ingebjørg tygger på blyanten og tenker seg om. Det var nok neppe en frosk, ikke i marsmåned mens det fortsatt er

is på dammene. Men hva med en rotteunge? Vrimler det ikke av dem?

Kan Reidar ha noe med dette å gjøre?

Reidar, ja. *Strengt hemmelig-boka* er full av ting hun har lagt merke til i forbindelse med ham.

Hun slår opp på en tilfeldig side. Blikket leter ned langs setningene, og der ser hun det: 28. august 1955, klokka 15. 39: **Reidar rapper et kosteskaft fra trappa ved bakdøra. Han sier at han skal bruke det til å drepe rotter med. Han og tre fra syvende klasse går ned mot den gamle utedoen. Noen sier at de drepte 52 rotter der i går. 52! Kan det stemme? Reidar har klipt håret i dag. Han ble fin.**

Ingebjørg blar videre. Akkurat, ja, ved juletider ser hun at det står mye om Reidar. Særlig etter juletreffestene de hadde sammen med de hørende barna på naboskolen. De andre barna hadde i forveien fått beskjed om å snakke veldig langsomt og tydelig. Det var selvfølgelig for at de døve barna skulle kunne munnnavlese hva de sa. Men ingen hadde vel regnet med at Reidar skulle bli kjæreste med en av dem.

Ingebjørg har spionert på ham og har avslørt fullstendig hva Reidar og den jenta driver med. Hun blar tilbake til 12. januar 1955, 12.52: **Vaktmesterens**

sorte kalosjer står på en oppslått avis utenfor husmors kontor. Fordi han jobber både på vår skole og på naboskolen, tar han på seg de gummiaktige trekkene utenpå sine egne sko på høsten og vinteren, når han går fra den ene skolen til den andre. Det er sikkert for å slippe å bli sølete og våt på bena. Det er friminutt og alle er på vei ut. Reidar somler bakerst, og jeg tror han skal lure seg til å være inne selv om han ikke er syk. Men plutselig stanser han ved kalosjene. Han bøyer seg ned og løfter opp den ene kalosjen. Han tar ut en hvit lapp og smiler fornøyd. Han bretter ut lappen og smiler enda bredere. Så stikker han den ned i lomma og løper opp trappa.

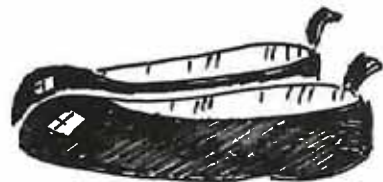
Ingebjørg snur seg brått. Kommer det noen? Hun sitter helt stille og merker gulvet under seg. Hvis noen beveger seg i trappa, vil hun kjenne det som en liten vibrasjon i gulvplankene. Hun sjekker i kikkehullet. Nei, ingen der. Hun aker seg litt frem og stikker hodet forsiktig ut gjennom åpningen? Er det noen her?

Men alt hun ser er tett i tett med klessnorer. Dette er egentlig et tørkeloft. Her oppe henger assistentene opp alt sengetøyet som brukes på skolen, alle håndklær og alle klærne til elevene. Det hender at de eldste elevene blir bedt om å bli med. Ingebjørg har vært med Anne Marie et par ganger fordi hun er høy nok til å rekke opp til snorene. Da har hun fått et forkle med klesklyper rundt livet, og beskjed om å henge laken på høyre side og tøyet til elevene på venstre. Alt er merket med tall, ikke navn. Hennes tøy har nummer 38.

Når noen skal arve hennes gensere og skjørt til neste år, sprettes tallet som er brodert med blå tråd opp, og et nytt tall blir brodert. Hun har vært nummer 38 helt fra førsteklasse. Reidar som går i klassen hennes, har nummer 37. Ingebjørg trodde egentlig at han var forelsket i henne en stund. Det var derfor ganske merkelig å finne ut av hva som skjedde under sålen til vaktmesterens kalosjer.

12. januar, 1955, klokka 12.55: Reidar kommer tilbake. Han legger seg på kne ved kalosjene og tar en lapp opp av brystlomma på jakka. Han kysser lappen og lirker den ned i den ene kalosjen. Hva driver han med?

En detektiv må ta sjanser. Så fort Reidar var på vei ut i skolegården, smatt Ingebjørg bort til kalosjene og tok ut lappen.

Jeg elsker
deg Kristine

12. januar 1955, klokka 12.58: **Jeg ser hva det står på lappen Reidar har skrevet. Det står: Jeg elsker deg Kristine.**

Ingebjørg kjenner at hun blir varm og rød der hun sitter. Selv om hun har lest den setningen mange ganger, blir hun fortsatt flau. Eller kanskje ikke flau. Men litt sjenert, kanskje. Ikke sjenert, kanskje, men ... Nei, hun vet ikke. Øverst på blyanten er det en tupp av viskelær. Er det ikke like greit å viske ut hele setningen? Hun tenker seg om. Nei, en detektiv må ikke miste oversikten. Det kan jo hende at setningen vil bli brukt som bevis en gang.

Blikket hennes trekkes mot ordene igjen. **Jeg elsker deg Kristine.** Tenk om noen hadde skrevet det til henne. Jeg elsker deg Ingebjørg. Nei, altså. Nå blir hun i alle fall flau. Og dessuten, det kommer aldri til å skje. Hun skal nemlig ikke gifte seg. Hun vil satse alt på å bli en ny Frøken Detektiv. Nancy Drew heter hun, den unge amerikanske damen som løser mysterium etter mysterium. Det er skrevet mange bøker om henne, og hun gifter seg aldri. Da ville hun blitt Fru Detektiv. Nei, Ingebjørg blir helt oppgitt. Det passer i hvert fall ikke.

Kan vaktmesteren være forelsket i husmor? Er det derfor han er så ofte på besøk? Kanskje han slett ikke kommer til kontoret hennes for å snakke om reparasjoner eller måking av snø, men at han kommer for å ... å ... kysse.

Nei, nå altså. Ingebjørg må skifte stilling mellom koffertene. Hun sitter plutselig så trangt. Det er vel helt utenkelig at husmor vil kysse noen. Når hun står foran de lange bordene i spisesalen med hendene stramt foldet, virker det helt usannsynlig at hun vil kysse noen. Noensinne. Det skal ikke jeg heller, tenker Ingebjørg. Jeg skal ikke rote meg bort med kjærlighet, jeg skal satse alt på å bli verdens første døve detektiv.

Det er mange som ikke tenker på hvor gode døve er til å oppfatte ting. De bruker øynene mye bedre enn de som hører og legger merke til en masse småting. For eksempel at vaktmesteren pleier å plystre når han går over skolegården på vei tilbake til den andre skolen. Ingebjørg kan se hvordan han spisser munnen, og han beveger seg på en glad måte, slenger med armene og skritter ut. Hun får med seg detaljer, og er det noe en detektiv må være god på, så er det nettopp detaljer.

Dessuten er Ingebjørg god til å munnavlese. Selv om det er vanskelig. Det er vanlig å plundre med P, B og M. Nesten umulig å se forskjell. Og T, D, og N kan også virke klin like. Men hun skjerper blikket, gir seg ikke, vil ha med seg de vriene lydene også. Bortsett fra K, G og NG, da er hun sjanseløs, for de lages så langt bak i munnen. Ordet *KONGEN* for eksempel. Til å få mark av. Nei, da er det mye bedre med tegnspråk. Og skriftspråk. Ingebjørg liker å lese og skrive. Og observere, legge merke til ting. Tenk om det ble begått et mord på døveskolen. Et skikkelig blodig ett med kniv. Et knivdrap det vil bli skrevet om i avisene. Hun kan se overskriftene for seg: Hvem har gjort denne forferdelige forbrytelsen?

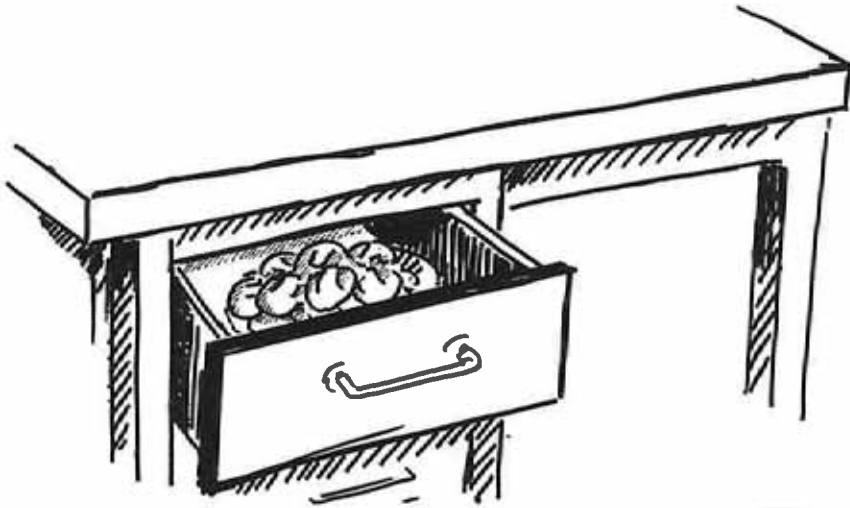
Guttene i klassen gjorde av og til kutte over strupen-tegnet den gangen de hadde Oksen. Han het egentlig Olsen, men så ut som en gal okse når han ble sint. Ingen fikk lov til å bruke tegn i timene. De måtte sitte på hendene sine for at Oksen skulle være helt sikker på at elevene ikke snakket med hverandre.

Huff, timene med artikulasjon var et mareritt. Hver gang måtte de øve foran et speil for å se munnbevegelsene sine, og Oksen sto foran dem med et stearinlys. Si P. Si H. Si P igjen. Han maste og maste. Si K. Si H. Si P igjen. Poenget var at de skulle uttale "blåsebokstaven" så kraftig at flammen sluknet, men Oksen passet på å holde stearinlyset så langt unna at det nesten var umulig. Det hendte at noen av jentene begynte å gråte.

Nei, da er det noe helt annet med frøken Ingebretsen. Hun lar dem få lov til å bruke tegnspråk i timene, selv om hun underviser i artikulasjon. Hvis de er ekstra flinke, gir hun dem sjokolade.

Ingebjørg kjenner at det kribler bak i munnen med tanke på sjokoladeskålen i kateterskuffen. Hun har lagt merke til at frøken

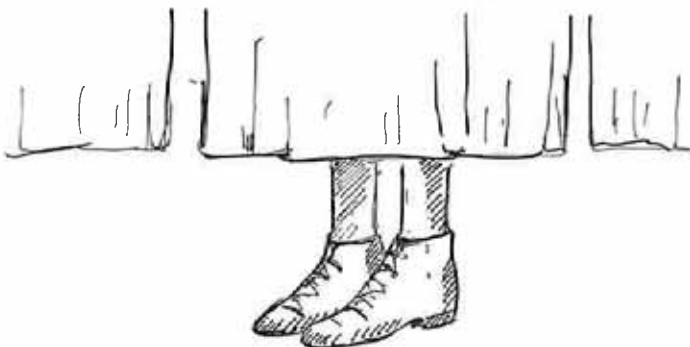

Ingebretsen kan styre klassen ved hjelp av den skuffen. Hvis de er bråkete og ville, kan hun begynne å dra i skuffen, og da blir alle øyeblikkelig stille. De får sannsynligvis ikke sjokolade – det får de først og fremst når de har gjort en god innsats – men kanskje... Ingen vil ta sjansen på å gå glipp av en melkeplett med himmelsk søt smak. Frøken Ingebretsens hemmelighet i kateterskuffen vil detektiv Ingebjørg aldri røpe.

Men heisan, hva var det? Hun kjenner en liten dirring i de brede treplankene under seg. Er noen på vei opp til tørkeloftet? Ja, det er noen som går i trappa. Ingebjørg anstrenger seg. Dunkene kommer nærmere. Det er ikke bare én person, men to. Hun kjenner at hjertet tar et ekstraslag. Er det nå det skal skje? En skikkelig forbrytelse på loftet? Et knivdrap mellom lakener til tørk?

Hun huker seg sammen og følger med i kikkehullet. Det første hun får se, er et par brune sko med hæler. Ikke høye hæler, det er ikke lov på skolen, men helt tydelig et par **damesko**, et par hverdagssko. Ingebjørg kjenner skuffelsen. Åh, det er **bare en av** assistentene likevel. Hun kommer sikkert med en balje med vått tøy som skal henges opp.

Men plutselig ser hun et par sko til. De er også brune. Men mye større. Et par herresko! Hva gjør et mannfolk her oppe?

Det er så vidt Ingebjørg tør å kikke. Er det en morder som har fulgt etter ...

En som tenker at her oppe vil ingen se hva som skjer ...

Ingebjørg kjenner seg helt omtumlet av frykt og spenning. Er det nå det skal skje? Skal hun få et mord å oppklare?

Men om mannen skal drepe den stakkars assistenten, må vel Ingebjørg varsle henne?

Ja, opplagt. Hun må jo prøve å stanse han!

Ingebjørg stikker ansiktet helt inn mot kikkeshullet. Hun merker at pusten slår tilbake som et fuktig ekko fra koffertkantene. Fortsatt kan hun bare se helt nederst ved gulvet. Nå snur de brune dameskoene seg. De vender tuppen mot døra. Har assistenten fattet mistanke? Skjøner hun at noen følger etter henne?

Men hva skjer?

Herreskoene kommer nærmere, men dameskoene flytter seg ikke! Er hun helt dum? Skjøner hun ikke at dette er farlig?

Ingebjørg skal til å dra seg mot åpningen mellom koffertene. Hun må få advart den som står der ...

Men i all verden ... Nå stiller herreskoene seg på utsiden av dameskoene. En sko på hver side. Dameskoene er sperret inne mellom herreskoene. Men hvorfor løper hun ikke? Hvorfor sparker hun ikke? Har hun blitt hypnotisert? Eller stiv av skrekk.

Ingebjørg kjenner et dunk. Å hjelpe meg, kurven med vasketøy falt i gulvet. Underskjorter og putevar har rast ut. Ingen hender bøyer seg for å ta det opp. Betyr det at han har satt kniven i henne?

Ingebjørg bestemmer seg for å be. Er det noe de gjør mye av på døveskolen, så er det å be. De ber ni ganger om dagen, og nå må Gud høre henne. Ingebjørg har ikke tid til å folde hendene. Hun ber ut i løse lufta: Gud, hjelp meg, hva skal jeg gjøre?

Men hun er altfor oppspilt inni seg til å høre hva Gud svarer. Det er som om hjertet har økt til femdobbel størrelse, og nå dunker det helt ned i maven og langt ut i skuldrene. Hun blir nødt til å åle seg gjennom åpningen for å se hva som skjer. Men det er selvsagt risikabelt, for hva om morderen får øye på henne? Ja, hva om ... Om hun blir det neste offeret.

Ingebjørg gløtter ut kikkehullet igjen: Er det blod på gulvet? En rød dam som snirkler seg i små bekker og forsvinner ned i sprekken mellom plankene?

Nei, det er ikke noe på gulvet. Bortsett fra det våte tøyet og kurven av flettede grener.

Men hva skjer nå? Begge parene med sko beveger seg på likt. Både dameskoene og herreskoene rykker innover mot tørkesnorene. Er det en dødskamp? Eller betyr det at morderen ikke har slått til ennå?

Ingebjørg legger seg ned som en slange. Det er kanskje ikke for sent. Offeret er fortsatt i live. Hun kan fortsatt varsle. Nå har hun det plutselig travelt. Hun åler seg fremover i den trange gangen mellom koffertene. Drar seg helt frem til åpningen og stikker hodet ut.

Åj!

Åj, sann.

Er det mulig?

Borte på gulvet står to personer og holder rundt hverandre. Ja, de holder ikke bare rundt hverandre. De ...

Ingebjørg rygger inn i hulen igjen. De kysser. Anne Marie og vaktmesteren står der og kysser. Nei, nå står ikke verden til påske.

Hun føler seg helt ør i hodet. Hva er det som foregår?

Ingebjørg blir nødt til å kikke en gang til.

At det går an! Nå går de bakover, tett inntil hverandre, som om magene er limt sammen. Det ser ut som om de danser, mens vaktmesteren skyver Anne Marie inn mellom lakenene som henger til tørk. Nå forsvinner de. Ingebjørg kan bare se anklene deres og skoene igjen. Kanskje det er på tide å stikke av?

Ja, det er nok best å stikke før hun blir oppdaget. Ingebjørg stapper *Strengt hemmelig-boka* under genseren og tar blyanten i hånden. Nå er det om å gjøre å komme seg vekk.

Hun krummer seg sammen og løper mot døra. Rett før hun lukker den bak seg, sjekker hun for sikkerhets skyld. Har de sett henne? Nei, anklene bak lakenet står som før, tett inntil hverandre.

Ingebjørg raser ned trappene. Dette skal hun ikke fortelle til noen. Tenk pene, snille, søte Anne Marie, hvordan kan hun finne på å gjøre sånt?

I gangen foran husmors kontor får hun se Reidar. Han kaster et blikk bak seg og bøyer seg ned ved kalosjene til vaktmesteren.

Plutselig kjenner Ingebjørg at hun blir sint. Hun marsjerer med lange skritt mot Reidar og prikker ham på skulderen.

- Du er avslørt! sier Ingebjørg.

Reidar ser overrasket opp på henne.

- Jeg vet at dere sender lapper!

Reidar ser fortsatt bare overrasket ut.

- Det er forbudt! sier Ingebjørg og aner ikke hvor hun får det ifra.

Og plutselig ser hun at Reidar blir engstelig. Tøffe Rotte-dreper Reidar. Han retter seg opp.

- Det er ikke så lett for oss å være sammen, sier han.

Ingebjørg sier ikke noe, hun føler seg mer som en politimann enn en detektiv nå. Hun føler seg stor og mørk og mektig. Nå kan hun bestemme over Reidar.

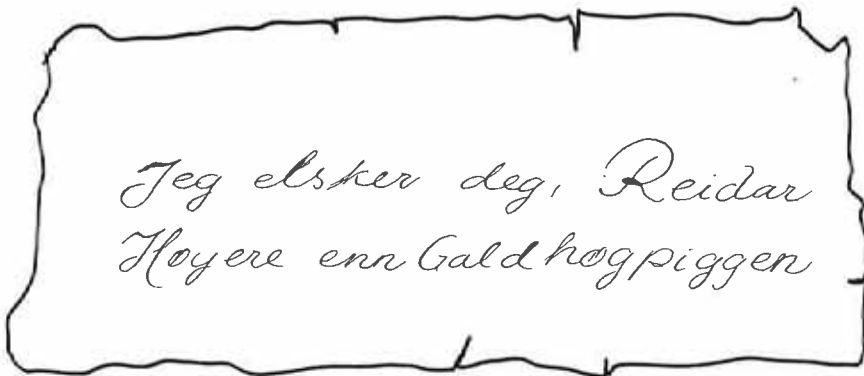
- Kjæresten min kan ikke tegnspråk, sier Reidar.

Ingebjørg merker at noe begynner å smelte inni henne.

- Men vi kan skrive til hverandre, fortsetter Reidar og får et nesten bønnfallende blikk.

Ingebjørg ser at han tviholder på lappen inni hånda.

Noe i henne har lyst til å spørre om hva det står der, men hun er ikke sikker på om hun vil vite det. Likevel åpner han grepet om lappen og bretter den ut. Ingebjørg leser fort. **Jeg elsker deg, Reidar. Høyere enn Galdhøpiggen.**

*Jeg elsker deg, Reidar
Høyere enn Galdhøpiggen*

Hun svelger en klump i halsen. Så kjenner hun at noe surt og syrlig stiger opp i halsen, nesten som mavesyre etter at en har kastet opp. Hun har lyst til å si til Reidar: Ha, ha, Glittertind er Norges høyeste fjell. Hun der Kristine er helt dum. Ha, ha. Galdhøpiggen. Noe så teit. Elsker liksom. Et fjell, da liksom. Men akkurat da kommer to lærere løpende.

Lærerne har kurs mot døra til spisesalen. De river den opp som om noe dramatisk skjer. Er det brann eller noen som holder på å dø? Detektiven våkner i Ingebjørg igjen. Her må hun følge med. Her er det tydeligvis noe som skjer.

Hun springer mot spisesalen og ser at døra inn til kjøkkenet er på vidt gap. På en stol står husmor og skriker. Hun veiver med armene og peker mot gulvet. En mus piler under skapet med mel og sukker. Halen er som en liten, lys lakrislisse. Den er synlig i et sekund, så forsvinner hele musa. Aha, et musehull under skapet. Ingebjørg smiler, hun kjenner at hun holder med musa. Hun ser på de to lærerne. De har vært altfor opptatt med å snakke til husmor. De fikk ikke med seg hvor musa forsvant. Men noen er bedre til å legge merke til ting enn andre. Noen er bare født til å bli detektiv.

Kapittel 7

Fakta fra 1960-årene

Fritid

Fritida var viktig for elevene på døveskolen. Før jul og før sommeren var det skoleteater. Både hørende og døve kom for å se på, det ble fullt i gymnastikksalen. Det var vanlig å vise kjente eventyr som for eksempel «Askepott» eller «Tyrihans». Elevene brukte tale uten tegn under forestillingene, men det var mye bevegelser og mime. Både de ansatte og elevene brukte mye tid på å lage flotte kulisser og kostymer.

Tivoli på døveskolen,
Trondheim, 1960-tallet.
Foto: Schrøderarkivet,
Trøndelag Folkemuseum.

Dagligstua i Holmestrand, 1960-tallet. Privat foto.

Når postmannen kom til skolen, løp ofte elevene i møte med han for å spørre om de fikk post. Det var spennende om postmannen hadde med brev eller pakke hjemmefra.

I 1960 var det offisiell åpning av fjernsynet i Norge. En tidligere elev forteller:

Jeg husker det første fjernsynsapparatet på internatet, det kom til vinter-OL i 1960. Da satt vi oppover i trappene og så på. Fjernsynet var satt der under OL. Men til vanlig sto apparatet i dagligstua.

Mange forteller at Frelsesarméen og døvepresten var viktige for dem i oppveksten. De brukte tegn som støtte til talen. Det fikk elevene til å føle seg viktige og godtatt som døve. Frelsesarméen lagde fester og samlinger, særlig var juletefestene rett etter jul populære.

Døveprestene hadde undervisning før konfirmasjonen på døveskolen.

En tidligere elev forteller om en fest der døvepresten satt ved siden av bestyreren. Presten hadde døve foreldre og snakket lett med barna. Eleven klarte å lese på munnen til bestyreren da han sa til presten: - Dere prester bryter ned det som vi har bygget opp når dere bruker tegn.

Posten kommer!
Holmestrand, 1960-tallet.
Privat foto.

Undervisning i Holmestrand på 1960-tallet.
Privat foto.

Tegn og tegnspråk

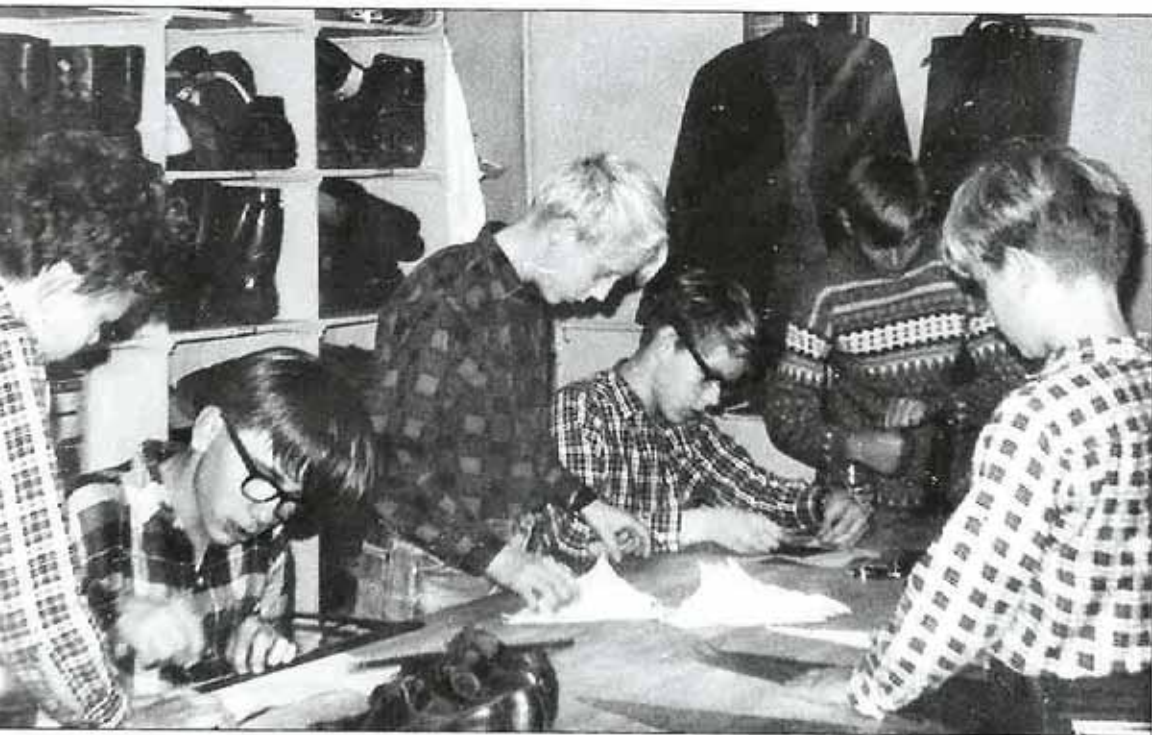
Døveprestene var opptatt av å bli forstått av elevene. Flere døveprester arbeidet ivrig for at tegn skulle brukes i skolene igjen. Det gjorde Norske Døves Landsforbund også, i dag kalt Norges Døveforbund.

I 1960-årene forberedte Norske Døves Landsforbund de første kursene i tegnspråk i Norge. Tidlig på 1970-tallet ble det gjennomført mange kurs. *Flere lærere og bestyreren på min skole begynte på tegnspråkkurs i 1972, forteller en tidligere elev.*

Det ble kalt tegnspråkkurs, men senere ble det rettet til kurs i tegnspråk-norsk. Tegnene skulle følge norsk tale, det mente alle i Døveforbundet på denne tiden. Tegnspråk-norsk hadde ikke en egen grammatikk, men fulgte grammatikken i norsk. Verb ble for eksempel bøyd med ekstra tegn i fortid: Gikk = tegnene *GA* + *FØR*, spiste = tegnene *SPISE* + *FØR*. Dette ble slitsomt – og tegnene fikk ikke naturlig flyt. Dette ble veldig vanskelig for døve som ikke var flinke i norsk. Senere kom det protester til tegnspråk-norsk. Det var ikke sånn døve snakket sammen. Tegnspråk har sin egen grammatikk.

Elevene hadde lært tegnspråk av hverandre på døveskolene i alle år.

En lokal skomaker var lærer i lærsløyd, Holmestrand. 1960-tallet. Lærsløyd var og et interessant fritidsarbeid. Elevene laget lommebok, veske, ransel og mappe osv. Privat foto.

Tegnspråk-norsk med stemme ble bare brukt til hørende personer. Senere er det blitt kurs i norsk tegnspråk.

Skolen

Fram til nå hadde elevene gått ut av grunnskolen etter sju år – etter åtte år i døveskolen. På 1960-tallet ble 9-årig grunnskole innført. 10. klasse var valgfri, men det var vanlig for elevene på døveskolen å gå ti år på skolen.

Mange som tidligere regnet seg som døve, fungerte nå som sterkt tunghørte med de nye høreapparatene. Det ble lettere å oppfatte det som ble sagt når de både leste på munnen og oppfattet litt av stemmen. Det ble også enklere å lære å snakke. Men uten høreapparat var de fortsatt døve.

Mange elever likte ikke høreapparat med ledninger til ørene. De tok apparatet av i fritida. Bare de som syntes de oppfattet bedre med høreapparatet, brukte det ute også i fritida. Høreapparatet måtte bæres i en lomme eller en pose med seler. Ørehenger, eller det noen kaller «bak-øret-apparat», var ikke kommet på denne tida.

I 1960-årene kom alle elevene hjem til jul, det hadde de allerede gjort noen år. Men etter hvert betalte staten flere hjemreiser så elevene kunne komme hjem i forbindelse med kortere ferier også.

Alle døve og hørende elever hadde skole på lørdager på denne tida. Hver måned var det en ekstra fridag som ble kalt «månedsslov». For noen av elevene på døveskolen betydde dette en ekstra reise hjem i måneden.

I 1960-årene kom det flere barnehagetilbud for døve og tunghørte barn. I Oslo hadde det også lenge vært egne hørselsklasser ved en vanlig skole. Slike hørselsklasser kom det etter hvert i flere byer. Døve og tunghørte elever kom med buss eller taxi til hørselsklassene. Ofte kom det også elever fra flere av nabokommunene.

Mot slutten av 1950-årene hadde antallet elever gått noe ned igjen ved skoler både for hørende og for døve. Det var fortsatt fullt liv på døveskolene, men elevnedgangen fortsatte ved døveskolene i 1960-årene også, og i alle årene fremover.

T.v.: Skoleteater: "Tyrihans" vises på døveskolen. Privat foto.

Under: Rockeringen var ny på 60-tallet. Privat foto.

Jeg møtte en gang min gamle lærerinne, hun var flink til å undervise. Jeg fortalte noe, og hun spurte: «Hvem lærte du det av?» Jeg tror jeg fornærmet henne, for jeg sa at på skolen lærte jeg jo mest av de eldste elevene.

Speiderjenter. Privat foto.

Konfirmanterne ved Trondheim's off. skole for døve i 1967-
Foto: Schröderarkivet, Trøndelag Folkemuseum.

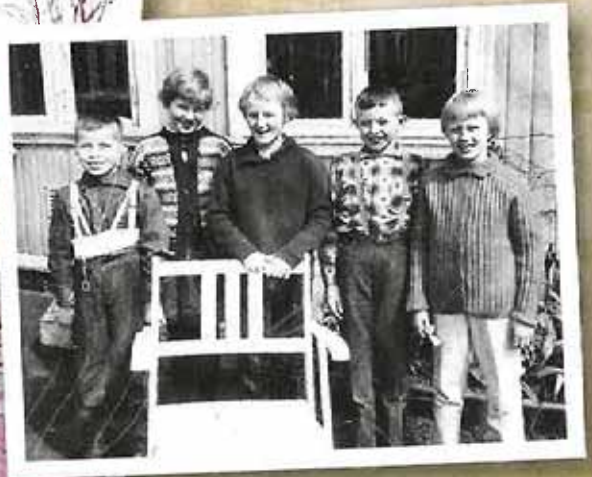
Gatefelling hver fredag var ikke spesielt populært
blant guttene. Holmestrand 1960-tallet. Privat foto

Vi lærte jo mer og mer norsk, jeg trodde jeg hadde lært masse. Men som voksen, da fjernsynet var kommet, så jeg en gang på BarneTV. De ungene prata i vei. De kunne jo mye mer enn meg. Ganske vakkert å oppdage.

Fritid med familien. Privat foto.

Legg merke til høreapparatet til gutten til venstre.
Fra 1960-tallet. Privat foto.

Kapittel 8

Hvis bare Marte kommer

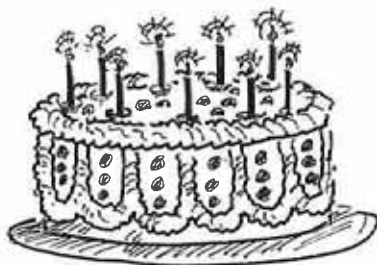
fortelling fra 60-tallet

1

Ragnhild skal feire bursdagen sin hjemme. Det er dekket på i finstua. Fire jenter skal komme, pluss bestevenninnen Marte. Hun skal sitte ved siden av Ragnhild. På hver tallerken ligger en papphatt som gjestene skal ha på seg. På Ragnhilds tallerken står det oppstilt en gullkrone. Den skinner som ekte gull. Det er jo hun som er bursdagsbarnet, og da er det hun som skal være dronningen i selskapet. Men hvor blir det av gjestene?

Hun løper stadig mot vinduet. Kikker ut. Kommer de ikke snart? Moren bærer inn kake på kake. Ragnhild er helt yr. Så mange kaker har hun aldri hatt på bursdagen sin før. Sjokoladecake med geletopper, bløtkake med bølger av krem langs kanten, sjokoladeboller av puffet ris, muffins i papir med blomster på. Ååh, så fint alt er. Men hvor blir det av gjestene?

Plutselig ser hun at moren snakker i telefonen. Å, nei, er det noen som ikke kommer. Hvem er det som melder avbud? Det må ikke være Marte. Nei, ikke Marte, bestevenninnen hennes, hjertevenninnen på døveskolen.

Moren kommer tilbake. Hun begynner å bære tallerkener tilbake til kjøkkenet. Først én, så én til, og enda én. Marte står og ser på. Hva er det som skjer? Moren fjerner også den fjerde tallerkenen. Nå er det bare to tallerkener igjen. Tallerkenen med gullkrona og tallerkenen med den lille klovnehatten.

Ragnhild kjenner at hun blir mer og mer fortvilet. Er det ingen som vil komme i bursdagen hennes? Bare Marte. Ja, nå må Marte komme. Men hvor blir hun av? Da ser Ragnhild at moren går til telefonen igjen. Å, nei ... Er det sant? Ikke Marte heller? Da eksploderer noe inne i Ragnhild. Hun blir helt vill. Hun graver hendene ned i den første og beste kaka. Krafser ned i den bløte innmaten, samler krem og deig til snøballer og smeller dem i veggen. Så tar hun muffinsene og kaster dem rundt seg. Hun river i stykker klovnehatten og gullkrona. Hun klatrer opp på bordet og stamper foten i sjokoladekaka. Moren drar i henne, faren kommer løpende, bestyreren kommer løpende, døvepresten kommer løpende ...

Ragnhild bråvåkner. Hun setter seg opp i senga. Hun løfter hendene sine for å se. Har hun krem og kakerester på seg? Nei, takk og pris. Alt var en drøm.

Hun ser seg rundt i sovesalen og trekker pusten av lettelse. Heldigvis, hun er på døveskolen. For en forferdelig drøm. Ragnhild strekker seg etter vekkeklokka.

Den viser ti på fem. Hun må prøve å sove litt til, for i dag er det en stor dag. I dag skal hun konfirmeres.

Ragnhild sliter med å sovne igjen. Hun flakker mellom å tenke på konfirmasjonskjolen sin og på Marte. Tankene går til skapet ute i gangen der den fine lyseblå kjolen henger. Og så vips, så tenker hun på Marte, som bor på Hamar nå. Men hun har lovet å komme til konfirmasjonen. Vi sees i

kirken, skrev hun i det siste brevet. Hun kommer vel? Ja, hun kommer vel når hun lovet det. De er jo bestevenninner, hjertevenninner.

Er det virkelig snart åtte år siden de møtte hverandre? Ragnhild teller tilbake. Nå er det mai 1967. Da må det ha vært i august 1959.

2

Det var Ragnhilds første skoledag, men selv ante hun ikke at hun skulle begynne på skolen. Hjemme hos henne var det ingen andre døve. Hun og foreldrene hadde laget seg noen tegn de kunne bruke, men de hadde ikke noe tegn for skole.

Ragnhild var syv år, men visste ikke hva som skulle skje. Annet enn at de skulle på en reise. Hun så moren pakke en koffert, og hun skjønnte at de skulle til den store byen. Der hadde Ragnhild vært før, og der fantes det en lekebutikk. En diger lekebutikk med gyngestoler hengende på rad under taket og bamser som var nesten like store som Ragnhild selv.

Og dukkevogner. Røde og blå dukkevogner. Hun ønsket seg en rød, for det ville passe best til Dukka.

Dukka kom fra Amerika. Hun hadde ligget på ryggen i en pappeske og sovet hele veien til Norge. Hun hadde fioleblå øyne som kunne åpne og lukke seg. Øyevippene var kullsorte og sto rett ut som øyevippene på en hest. Munnen var som en rosenknopp, og det så ut som Dukka var litt forskrekket hele tiden. Kanskje hun syntes det var skummelt å være i Norge? Men Ragnhild beroliget henne, koste med henne, kysset henne og ga henne gaver. Klær. Å, så masse fint tøy. Bestemor sydde og strikket. Bukser, gensere, penkjoler, ja, til og med dåpskjole med hvite, vakre blonder hadde Dukka.

Var det i dag de skulle kjøpe dukkevogn til henne? Ja, da passet det med den røde matroskjolen.

Men nei, de var ikke en gang innom lekebutikken. De dro rett til en svær bygning der massevis av barn løp rundt på utsiden. Ragnhild kjente at det var godt å ha med seg både mamma og pappa. De gikk på hver sin side av henne. Hun holdt mamma i hånda, samtidig som hun klemte Dukka inntil seg.

Plutselig var det som om alle de lekende barna fikk øye på henne. De snudde seg som en fiskestim og kom løpende mot dem. De så ikke på moren eller faren, bare Ragnhild. Det var tydelig at de ville bli kjent med henne. De laget tegn med hendene, og selv om Ragnhild ikke helt skjønte hva de sa, så forsto hun med ett at disse barna hun hadde noe til felles med. Det var noe hun gjenkjente. Noe som gjorde henne glad. De pekte bort på et klatrestativ, og plutselig kunne ikke Ragnhild stå imot lenger. Hun rakte Dukka til moren og løp etter.

Ragnhild elsket å bevege seg. Elsket å klatre. Å henge etter armene, å heise seg opp og vri seg opp langs stanga på toppen av klatrestativet og henge med hodet ned. Ragnhild viste alle kunstene sine, og de andre barna lo. Det virket som de likte henne. Ragnhild var så oppspilt og glad.

De andre dro henne med rundt et hjørne. Det var noe de ville at hun skulle se. De gjorde tegn og var ivrige. Å, se der. En sklie. En lang, sølvfarget sklie. Fantastisk. Hun elsket sklier. Hun kunne skli framlengs også, på maven.

Ragnhild viste alle kunstene sine igjen, og barna lo igjen, og flere trakk i henne og ville få frem at de også kunne skli på magen. Ragnhild kjente

latteren og gleden boble i seg, og plutselig fikk hun lyst til å vise Dukka til de andre. I dag var hun jo pyntet med den røde matroskjolen. De andre jentene kunne få lov til å holde Dukka hvis de ville. Men hvor var moren?

Ragnhild kikket seg rundt i skolegården. Det sto noen voksne og snakket sammen, men det var ikke moren og faren. Hvor hadde de blitt av? Hun begynte å løpe rundt. De måtte være her. De måtte være i nærheten.

Ragnhild løp og løp, noen av de andre barna løp etter, de trodde tydeligvis at hun lekte, men Ragnhild kjente at nå var det ikke gøy lenger. Hun kjente at gråten presset i halsen. Hvor var mamma? Hvor var pappa? Og Dukka, hun skulle jo vise den til de andre? Mamma! Pappa! Det tetnet til i halsen på Ragnhild, tårene begynte å renne. Ikke vær redd, Dukka, sa Ragnhild inni seg, jeg kommer nå.

3

Moren og faren hadde reist. Uten å si farvel til Ragnhild. Lærerne på skolen mente at det var best å gjøre det på den måten. Det ble alltid så mye gråt og vanskeligheter når barna og foreldrene skulle ta avskjed med hverandre. Moren hadde rakt frem dukken og bedt lærerne levere den til Ragnhild. Men det var ikke lov, sa de. Barna fikk ikke ha leketøy eller kosedyr på skolen. Det kom til å bli stjålet. Skolen kunne ikke påta seg det ansvaret.

Ragnhild husker ennå hvordan hun gråt. Og hvor endeløst fortvilet hun var. I time etter time. Tenk hun var overlatt til seg selv på den store, fremmede skolen. Og mamma og pappa som bare hadde reist. Og Dukka! Hun gråt og gråt. Det ristet i skuldrene. Det ristet i ryggen. En kvinnelig lærer forsøkte å trøste henne, men det eneste Ragnhild ville, var å reise hjem. Men hun kunne ikke det, prøvde læreren å forklare. Hun prøvde å leie henne opp på sovesalen, men Ragnhild trakk til seg hånda. Læreren pekte på en seng, hun pekte på Ragnhild og holdt hodet på skrå med lukkede øyne. Hva mente hun? At Ragnhild skulle sove her?

Nei, nei, aldri i verden. Ragnhild stampet i gulvet med foten. Så uskikkelig hadde hun aldri vært før. Men nå hadde hun lyst til å sparke og slå. Hun ville ikke være her. Aldri i verden.

Men så kom Marte. Så kom redningen.

Marte var ett år eldre og sov i nabosenga. Ett år tidligere var det hun som hadde opplevd det samme: Å plutselig bli overlatt til seg selv på døveskolen.

Marte pekte på sengen sin. Så pekte hun på Ragnhild. Og så på seg selv igjen. Det var en invitasjon. Ragnhild kunne få sove sammen med henne.

De første ukene sov de sammen, men så mente en av assistentene at Ragnhild skulle lære seg å sove i sin egen seng. Da lå Ragnhild stille og stiv og nistirret i taket for ikke å sovne. Så fort lyset var slukket og assistenten var forsvunnet, krøyp hun over til Marte. Hver gang rullet Marte seg inntil Ragnhild, la armen rundt henne, og på et blunk sovnet de begge to. Om morgenen våknet Ragnhild i sin egen seng, og skjønnte at nattevakten hadde båret henne tilbake.

Etter to måneder klarte hun å sove én hel natt i sin egen seng. Men så begynte Marte å fortelle henne om Bæbu-dyret. Det bodde oppe i lufteluka over sengene deres. Det kom krypende ut om natten.

Å, hjelpe meg. Ragnhild ble livredd. Tenk, Bæbu-dyret kunne seg sno ned i senga hennes mens hun sov. Da torde hun neimen ikke å ligge alene lenger, og da var det å snike seg over til Marte igjen. Og Marte la armen rundt henne, trakk pusten dypt, og de sovnet inntil hverandre.

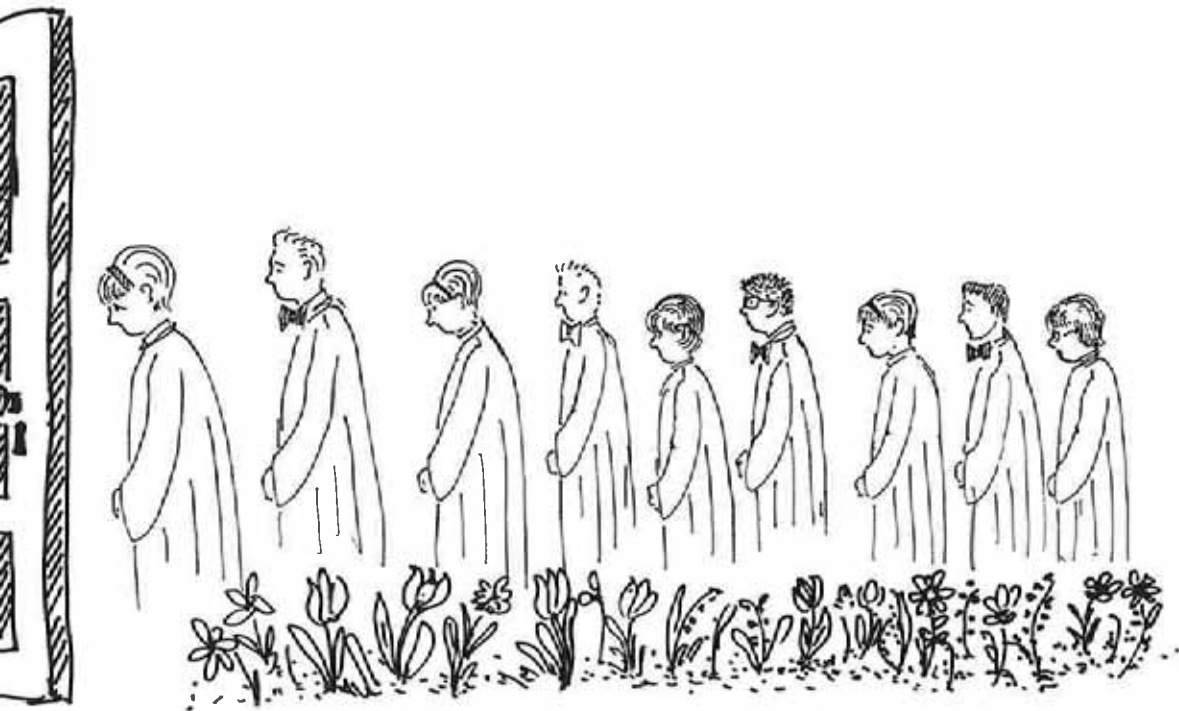
Nå har det gått nesten åtte år, og i fjor var Marte ferdig på døveskolen. Hun har begynt på husmorskolen på Hamar, hun er seksten år nå, og Ragnhild snart femten. I dag skal hun møte Marte for første gang siden jul. For hun kommer vel? Selvfølgelig. Det er jo selveste konfirmasjonsdagen hennes. Ragnhild satt i kirken da Marte ble konfirmert. Det er klart hun kommer. Det er bare det at ...

Ragnhild kjenner at hun er litt urolig. I ett av de siste brevene nevnte Marte en gutt. En som skulle bli sølvsmed. Hvis hun har fått seg kjæreste ...

Nei, Ragnhild bestemmer seg for å tenke på noe annet. Det er klart Marte ikke dropper henne bare fordi hun har fått seg en kjæreste. Hvis, da, i tilfelle. Det er jo ikke sikkert.

Hun gløtter på vekkeklokka igjen. Den er halv seks. Hun får nok ikke sove mer.

Stille lister hun seg ut av sovesalen og ut i gangen. Der er det lange skapet som er helt hennes eget. Hun tar ut kjolen og stryker håndflaten over stoffet. Det er som om det er et lag spunnet sølv på utsiden av det lyseblå stoffet. Så fin kjole har hun aldri hatt før. Dette er hennes store dag. Det er klart Marte kommer.

5

Gudstjenesten begynner klokka 11. Allerede klokka 10 er de 14 konfirmantene samlet i rommet ved siden av alteret, det rommet som heter sakristiet. De må være ute i god tid, for de skal ha på seg hvite kapper. De hjelper hverandre, og Ragnhild ser hvordan én etter én drar kappen på seg og ligner en engel. Åh, som hun ønsker at de kunne holde hverandre i hendene og gå inn sammen som en lang lenke av engler. Tenk at skoletiden snart er over. Tenk at de snart skal skilles.

Døvepresten viser tegn til at de skal stille opp. Annenhver gutt og annenhver jente. Ragnhild teller. Hun står som nummer syv. Det er midt i. Hun er litt nervøs, hun ser ned på de snøhvite skoene sine. Nå er det om å gjøre at hun ikke snubler.

De går inn i kirkerommet, og Ragnhild kjenner duften av blomster. Liljer og nelliker. Det er pyntet så vakkert til konfirmasjonen. Det står en høy vase på hver side av alteret. De går under prekestolen og mot alterringen. Blikket hennes søker langs benkeradene. Der ser hun pappa. Å, så alvorlig han ser ut, og mamma. I finkjolen og med nye permanentkrøller. Å, Ragnhild har aldri sett henne så pen. Hun biter seg i underleppen, og kjenner at hun får lyst til å gråte. Dumming, sier hun til seg selv. Det er jo ingenting å gråte for. Men hvor er Marte? Blikket søker videre. Ragnhild ser lærere og assistenter, husmor og vaktmester. Tenk, alle har kommet hit i dag. Det må minst være hundre mennesker i kirken. Men hvor er Marte?

Døvepresten gir tegn til at konfirmantene skal knele. Ragnhild kaster et siste blick mot kirkedøra. Det er typisk Marte å komme litt for sent. Hun dukker nok snart opp. Ragnhild kjenner prestens hånd på hodet. Nå går han rundt og velsigner alle sammen. Hun biter seg i leppen igjen. Dumming, sier hun til seg selv. Det er vel ingenting å gråte for.

6

Gudstjenesten er over. De har hengt fra seg kappene, og mange har vært borte og kjent på det vakre glitterstoffet til Ragnhild. Så fin du er, sier alle sammen. Ragnhild nikker og speider etter Marte. Så rart at hun ikke kom i kirken. Kan hun ha misforstått og trodd at hun bare skulle være med på festen etterpå?

I samlet flokk drar de tilbake til døveskolen. Nå skal det være fest for alle 14 konfirmantene. Spisesalen er pyntet med løv, og på bordene ligger hvite, nystrøkne duker. Flasker med brus står i små grupper rundt på bordet, og en brusopptrekker ligger ved siden av. Tenk, det er bare å ta. Det er ingen

som holder orden med hvor mange brus en drikker. Og tenk, det er tre retters middag. Først aspargessuppe, så svinestek med surkål og til slutt is og hermetiske ferskener.

Så flott middag har Ragnhild aldri fått på døveskolen. Hun fikk ikke være med på Martes fest i fjor. Bare i kirken. Festen er betalt av staten og er kun for nærmeste familie. Kan virkelig Marte ha misforstått så fullstendig?

Ragnhild prøver å huske tilbake. Hun ser for seg brevet og håndskriften til Marte. Det sto vel ikke *Vi sees etter kirken?*

De setter seg til bords. Ragnhild har moren og faren på hver sin side. Til høyre for moren sitter Torbjørn, lillebroren. Han er ikke døv og bor hjemme hos foreldrene. Egentlig føler Ragnhild at hun er mer søsken med dem som går i klassen hennes enn med Torbjørn. Han ser hun bare i feriene, men de andre ser hun nesten hver dag hele året. De fleste har det sånn at de gleder seg forferdelig til å komme hjem i feriene, men de opplever gang på gang at mot feriens slutt gleder de seg like sterkt til å komme tilbake til døveskolen igjen. Det er jo der de har vennene sine og andre de kan snakke med.

Ragnhild ser nedover bordrekka. Martin. Hege. Ola. Kristian. Vibeke. Dette er ansikter hun kjenner så godt. Kjenner hver fregne, kjenner hver smilerynke. Hun har sett dem miste melketennene sine og få nye tenner. Hun har sett dem gråte etter å ha falt i skolegården, og blitt trøstet av assistenter eller andre elever. Hun har sittet ved siden av dem ved dette bordet og spist hundrevis av måltider. I snart åtte år har de levd sammen. Nå er det bare et par uker igjen før de er ferdige på døveskolen og skal skilles.

De fleste guttene skal på yrkesskolen i Bergen, mens mange av jentene skal til Stavanger. Det finnes ikke noen videregående skole der døve gutter og jenter kan være sammen. Så synd at de skal splittes opp. Ragnhild kjenner en murrende, mørk uro i kroppen. Hva om hun kommer til å føle seg veldig alene?

Hun blir helt uvel av å tenke på høsten. Vet riktig ikke om det blir skole eller jobb. Hva kan ha skjedd med Marte forresten? Ragnhild snur seg mot døra. Tenk om Marte plutselig står der med det smilende ansiktet sitt og sier: Beklager Ragnhild. Toget var forsinket. Men kan tog være *så* forsinket? Det er jo nesten tre timer siden Marte skulle ha vært her.

De spiser og lener seg tilbake på stolen. Spiser og lener seg tilbake på stolen. Hver gang noen skal frem på talerstolen, må de la bestikket hvile. Det er bare døvepresten som bruker tegn. Han snakker direkte til konfirmantene og gratulerer dem med dagen. Han sier at det har vært en glede å følge dem gjennom dette året, en glede å se dem modne og bli stadig mer voksne. Ragnhild kjenner at hun blir fuktig i øynene. Ikke tut nå, sier hun til seg selv, men hun merker at hun blir rørt. Ikke bare over det presten sier, men også over at han bruker tegn. Han blåser i hva bestyreren og lærerne på skolen sier. Han vil at konfirmantene skal forstå hva han har på hjertet.

Klokka er nærmere fem da hun følger moren og faren og Torbjørn over skolegården. De har bestilt drosje som skal kjøre dem til rutebilstasjonen. Neste uke er det Ragnhilds tur til å ta den lange reisen, for neste lørdag skal hun ha konfirmasjonsfest hjemme. Da kommer hele familien. Onkler og tanter og kusiner.

Ragnhild tar lillebroren og faren i hånda. Moren gir henne en klem, og Ragnhild synes at hun klemmer ekstra lenge. Kanskje hun synes det er litt rart at datteren ikke er et barn lenger. Nå er hun jo konfirmert, nå er hun jo voksen.

Moren forklarer enda en gang at gavene fra familien skal Ragnhild få neste helg. Det er noe skolen har bestemt. Kanskje fordi det ikke skal være forskjell på dem som får mange gaver og dem som får få. Alle de 14 konfirmantene har fått en fyllepenn i gavepakning fra døveskolen. Men neste helg skal det bli ordentlig gavebord og marsipankake hjemme.

Plutselig husker Ragnhild drømmen fra i morges. Husker følelsen av å grave ned i bløtkaka og den dype, dype fortvilelsen over å føle seg alene, føle seg forbigått, føle seg glemt.

En drosje, sort og blank som lakris i lakken, stanser rett ved dem. Faren åpner bildøra for at moren og broren skal sette seg bak. Brått kaster Ragnhild seg inntil moren. Hun vil ikke at de skal dra. Hun vil ikke at de skal ta farvel. Hun vil ikke bli igjen her alene. Mamma, mamma. Hun roper inni seg, men moren vrir seg ut av grepet hennes. Nesten dytter henne bort. Moren retter på permanentkrøllene og kryper inn i bilen.

Å nei, så barnslig hun har oppført seg. Ragnhild ser hvordan moren rigger seg til rette og stirrer rett fremfor. Ble hun flau nå? Og skuffet. Flau og skuffet over henne. Nei, og nei og nei. Nå som hun har blitt konfirmert og alt. Hun kan jo ikke oppføre seg som en unge.

Men Ragnhild kjenner at hun har lyst til å kaste seg mot bilen. Skrape på vinduene, rive opp dørene, dunke i setene. Mamma, mamma! Ikke dra.

Akkurat da får hun se en skikkelse komme løpende over skolegården. Et smilende ansikt. En arm som vinker. Ragnhild trekker pusten dypt, hun kjenner et slags søkk i kroppen, en ro som faller over henne. Akkurat som da hun la seg over i den andre senga for å sove. Det dype sukket. Marte! Endelig.

Hun vinker til drosjen og løper mot venninnen.

Marte er andpusten og full av forklaringer. Ragnhild oppfatter bare halvparten av det hun sier. Hendene går som om hun fingerhekler i luften. Det er noe med snø som smelter, og noe med en flom, og togskinner som

det ble noe feil på. Og buss, og ventetid. Og buss igjen. Ragnhild ler. Det er ikke så farlig. Nå er jo Marte her. De kan løpe sammen opp trappene til sovesalen og sette seg med ryggen til skilleveggen og prate. Prate og prate.

- Jeg har med to gaver til deg, sier Marte plutselig og vipper en sekk av ryggen. Hun gir seg til å grave. - Begge er hjemmelaget.

Laget dem selv? tenker Ragnhild. Har Marte lært noe nytt på husmorskolen? Hun har aldri vært særlig glad i håndarbeid. Egentlig ikke i matlaging heller, men hun fikk ikke plass på yrkesskolen i Stavanger.

- Vær så god, sier Marte og rekker Ragnhild en gave pakket inn i hvitt papir med små stjerner på. Ragnhild kjenner at det er lett og bløtt. Et klesplagg? Nei, hun kjenner utenpå pakken. Er det eggvarmere? Eller en sånn hette til å ha på utsiden av tekannen?

Nei, hun blir nødt til å se. Ragnhild åpner papiret og tar ut en underlig ting. En sopp med mange ører? Selve soppen er av brun filt, men ørene er i alle mulig slags stoff. Ett er rutete, ett annet blomstrete, ett tredje øre er stripete.

- Her er øynene, sier Marte og peker på to små bluseknapper.

Hva i all verden er dette? Ragnhild ser undersøkende på gaven.

- Det er Bæbu-dyret, sier Marte.

Hva? Er det sånn Bæbu-dyret ser ut? Ragnhild begynner å le.

Hun holder det opp og ler enda mer. – Var det dette jeg var så redd for da jeg var liten?

Marte smiler. – Jeg fant på det for at du skulle bli redd, sier hun.

Ragnhild ser litt uforstående på henne. – Det var jo mye koseligere da, sier Marte og ler. – For da torde du ikke å sove alene.

9

Heldigvis må ikke Marte dra igjen med det samme. De går opp trappene og inn på sovesalen. Det er ingen der nå. De setter seg i Martes gamle seng og prater sammen. Prater og prater. Marte forteller om hvordan hun har det på Hamar. Hun har fått seg kjæreste. Åh. Det hugger i brystet på Ragnhild. Så var det altså som hun trodde.

- Og her kommer gave nummer to, sier Marte, og rekker henne en liten eske.

Hun åpner den. Å, så flott. Inni ligger en ring. En sølvring. Den er smal og glatt, men når en ser nærmere etter, er det fine riss i sølvet. Nesten som en tynn blomsterkrans langs kanten. – Det er Vidar som har laget den, sier Marte. – Han skal bli sølvsmed.

Vidar ja, så det er navnet hans. Ragnhild studerer ringen nøye. Den er vakker, men hun vet ikke helt om hun liker at det er kjæresten til Marte som har laget den. Hva om han egentlig ga den til Marte, og Marte bare har gitt den videre til henne?

Ragnhild merker at hun ikke får ro før hun har spurt. – Laget han den egentlig til deg?

Det ser ut som Marte tenker seg om. – Nei, han laget den *for* meg, sier hun. – Se inni.

Da oppdager Ragnhild at det er bokstaver inne i ringen. Det er gravert inn tre ord.

Hun holder ringen opp mot lyset og leser. VENNER FOR LIVET.

Åh, Ragnhild kjenner at hun blir kjempeglad.

Hun trer ringen ned på venstre ringfinger og kjenner at den vil hun alltid ha på seg. Alltid, alltid, selv når hun får forlovelsesring og blir gift.

Ragnhild holder hånden fremfor seg og spriker med fingrene. Åj, som det skinner i sølvet. – Tusen takk, sier hun. TUSEN TUSEN TAKK!

Marte lener seg inntil henne. De sitter skulder mot skulder i senga. Utenfor er det maikveld. Bjørkeløvet har sprunget ut, snart kommer både hegg og syrin. Sommerferien begynner om tre uker. Kanskje Ragnhild kan ta en tur til Hamar? - Selvsagt, sier Marte, og nikker mot ringen. Ja, selvsagt. Venner for livet.

Etterord

Boka har blitt til gjennom prosjektet «En barnebok med tekst og bilder», finansiert av Extrastiftelsen gjennom Norges Døveforbund. Prosjektleder har vært tegnspråkkonsulent Oddvei Irene Haugen ved Nedre Gausen kompetansesenter. Gjennom fakta og fortellinger i boka ønsker vi å gi et glimt inn i det yrende livet på døveskolene fra 1930 og frem til 1970-tallet. Fra 2014 vil det kun være én statlig døveskole igjen i Norge, A. C. Møller skole i Trondheim. Dette var også den første døveskolen i Norge.

Det er mange som fortjener en stor takk for bidrag til boka. En spesiell varm takk rettes til tidligere døveskoleelever som har fortalt fra sin oppvekst på døveskolene. Uten disse verdifulle bidragene hadde vi ikke fått et levende innblikk i livet på døveskolene. Vi vil også takke fagpersoner ved Nedre Gausen som gjennom sitt engasjement for bevaring av døves historie har bidratt til denne boka. Vi vil også takke for et verdifullt samarbeid med og god service fra Norsk Døvemuseum, Trøndelag Folkemuseum og Oslo Museum i forbindelse med innsamling av det historiske bildematerialet.

Følgende bidragsytere har arbeidet med systematisering av fakta, bilder og illustrasjoner til boka:

Prosjektide og prosjektleder: Oddvei Irene Haugen

Innsamling og systematisering av data og bilder, medforfatter til faktakapitlene: Reidun Therkelsen Tveit

Forfatter av novellekapitlene: Kjersti Wold

Illustratør: Tom Zeiffert

Følgende har blitt intervjuet og/eller deltatt på idemyldring:

Reidun Veddeng, Halvor Greftegreff, Brynjulf Dammen, Kjell Danielsen, Helene og Rolf Hansen, Erna Haugan Nilsen, Knut Syvertsen og Oddvei I. Haugen

Bildene er mottatt fra Norsk Døvemuseum, Trøndelag Folkemuseum, Oslo Museum og mange privatpersoner.

En stor takk til alle dere for et strålende engasjement!

Samarbeidspartnerne: Prosjektet har blitt finansiert med midler fra ExtraStiftelsen og Norges Døveforbund har vært prosjekteier, Nedre Gausen kompetansesenter har vært ansvarlig for prosjektgjennomføringen.

Døveskolen i Norge har blitt endret opp gjennom årene. Mye er annerledes i dag fra da jeg gikk på døveskole på 1960-tallet. Jeg ønsker at denne boka skal vise hørselshemmede elevers egen historie. Språk og undervisning kan ha endret seg, men det er noe som aldri vil endre seg - behovet for vennskap og fellesskap. Og det er nettopp det jeg husker aller best fra min tid på døveskolen, der fikk jeg «venner for livet».

Oddvei Irene Haugen (prosjektleder)

Prosjektet har blitt finansiert med midler fra ExtraStiftelsen og Norges Døveforbund har vært prosjekteier. Nedre Gausen kompetansesenter har vært ansvarlig for prosjektgjennomføringen.

ISBN 978-82-998998-1-9

9 788299 899819 >

Utgiver: Nedre Gausen kompetansesenter